

Beogradski izbori 2018.



IZVEŠTAJ DUGOROČNIH POSMATRAČA

predizborna kampanja

15. januar - 10. februar

CRJA

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	4
SAŽETAK	5
POLITIČKI KONTEKST	7
Značaj beogradskih izbora	7
Atmosfera u kojoj se održavaju izbori	8
ANALIZA I NALAZI	11
Broj birača	11
IZBORNA ADMINISTRACIJA	11
Novine u propisima za sprovođenje izbora	11
UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE IZBORA	12
Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora	13
Rad Gradske izborne komisije	14
PROGLAŠENJE IZBORNIH LISTA	14
PRIGOVORI	14
DOMAĆI POSMATRAČI	15
Nezavisna kontrolna tela u izbornom procesu	16
Agencija za borbu protiv korupcije	16
Regulatorno telo za elektronske medije (REM)	16
Uloga REM u beogradskim izborima	17
Prijave građana REM-u	17
Odobrenje za emitovanje emisije “Žikina šarenica“	17
IZBORNA KAMPANJA	18
Kanali komunikacije	19
Teme i poruke	21
Negativna kampanja i govor mržnje	21
Potkup i pritisci na birače i političke aktere	23
MEDIJI U KAMPANJI	24
KORIŠĆENJE JAVNIH RESURSA U KAMPANJI	32
Funkcionerska kampanja	32
Korišćenje javnih preduzeća i angažovanje zaposlenih u svrhu finansijske ili logističke podrške	34
Pokretanja socijalnih programa ili humanitarnih akcija	34
Kulturno-zabavni događaji u svrhu promocije političkih subjekata	35

Primer zloupotrebe javnih resursa - Predsednik opštine Grocka sa biračima	36
KAKO PRATIMO IZBORNI PROCES	37
PERIOD PRE IZBORNOG DANA	37
IZBORNI DAN – 4.mart 2018. godine	37
PERIOD POSLE IZBORNOG DANA	37
KAKO OBAVEŠTAVAMO JAVNOST O NALAZIMA	38
O CRTI	38

SKRAĆENICE

Agencija	Agencija za borbu protiv korupcije
BO	Birački odbor
BS	Birački spisak
CRTA	Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost
CRTA-GnS	CRTA posmatračka misija Građani na straži
GIK	Gradska izborna komisija Grada Beograda
GO	Gradski odbor
JKP	Javno komunalno preduzeće
Lista Aleksandar Vučić	„Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!“
Lista Ne davimo Beograd	“INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD - ŽUTA PATKA - ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović”
Lista Aleksandar Šapić	„Aleksandar Šapić – Gradonačelnik“
Lista Dragan Đilas	„Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju“
Lista DJB i Dveri	“Dosta je bilo i Dveri - Da ovi odu, a da se oni ne vrate”
Lista DS, SDS, Nova i ZEP	“DA OSLOBODIMO BEOGRAD – Demokratska stranka (DS), Socijaldemokratska stranka (SDS), Nova stranka (NOVA) i Zelena ekološka partija – Zeleni (ZEP – Zeleni)
Lista Vojislav Šešelj	“Dr VOJISLAV ŠEŠELJ – SRPSKA RADIKALNA STRANKA”
Lista Ivica Dačić	“IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS)”
Lista „Šta radite bre”	„Šta radite bre – Marko Bastać”
Lista DSS	„DR MILOŠ JOVANOVIĆ – DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE”
Lista Dragan Đilas	„Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju!”
Lista POKS	„PREDRAG MARKOVIĆ – POKRET OBNOVE KRALJEVINE SRBIJE”
LTO	Dugoročni posmatrač (Eng. Long term observer)
MDULS	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave
NSRS	Narodna skupština Republike Srbije
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
REM	Regulatorno telo za elektronske medije
RIK	Republička izborna komisija
REM	Regulatorno telo za elektronske medije
RT	Radno telo
RTS	Radio Televizija Srbije
SDS	Socijaldemokratska stranka
STO	Kratkoročni posmatrač (Eng. Short term observer)

SAŽETAK

U Srbiji se 4. marta 2018. godine održavaju redovni izbori za 110 odbornika Skupštine grada Beograda. Ovo je prvi put od početka višestranačja u Srbiji, da se beogradski izbori održavaju samostalno, a ne zajedno sa parlamentarnim, predsedničkim ili lokalnim izborima u celoj zemlji.

ATMOSFERA: Atmosfera u društvu pred beogradske izbore nije demokratska. Dominira narativ u kome su neistomišljenici etiketirani kao neprijatelji države, nema pluralizma mišljenja na televizijama sa nacionalnom frekvencijom, nema odgovornosti za izgovorenu ili objavljenu reč, nema dijaloga.

BIRAČKI SPISAK: CRTA je u periodu od oktobra 2017. do februara 2018. godine prikupljala informacije o broju birača upisanih u beogradskim opštinama. Od 17 gradskih opština, pet nije dostavilo informacije o broju birača (Voždovac, Zemun, Lazarevac, Rakovica i Sopot). Analizom trendova kretanja broja birača u ostalim gradskim opštinama, utvrđeno je da nije bilo većih oscilacija koje bi mogle da ukazuju na eventualne nepravilnosti.

GIK I REGULATORNA TELA: Na početku terenskog posmatranja izborne kampanja, CRTA posmatračka misija je uputila pozive za sastanke Gradskoj izbornoj komisiji (GIK), Agenciji za borbu protiv korupcije (Agencija), Regulatornom telu za elektronske medije (REM) i proglašenim listama. Do zaključenja ovog izveštaja, ni jedna institucija, kao ni izborni štabovi vladajućih stranaka nisu odgovorili na poziv CRTE. Komunikacija posmatrača izbora sa svim relevantnim akterima je neophodna za sveobuhvatno sagledavanje izbornog procesa.

Rad izborne administracije, kao i nezavisnih institucija koje treba da obezbede poštovanje izbornih pravila i procedura nije u potpunosti u skladu sa standardima za slobodne i fer izbore. Senku na izborni proces baca činjenica da je rad Gradske izborne komisije u prvih mesec dana kampanje ostao zatvoren za javnost. Ni mediji ni domaći posmatrači nisu dobili akreditacije za praćenje rada ovog organa. Rad „iza zatvorenih vrata“ suprotan je odredbama Poslovnika o radu, koji uređuju javnost rada GIK-a. GIK je još 17. januara konstatovala da su udruženja „Centar za slobodne izbore i demokratiju – CESID“ i „CRTA“ ispunila uslove za domaće posmatrače u izbornom procesu, ali, do objavljivanja ovog izveštaja nisu izdata ovlašćenja za praćenje rada GIK-a. Onemogućavanjem domaćih posmatrača da prate rad izborne administracije krši se međunarodna obaveza koju je Srbija kao članica OEBS preuzela i ozbiljno se narušava transparentnost izbornog procesa. Beogradski izbori proteći će i bez posmatračke misije Kancelarije OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) jer ova misija nema praksu posmatranja lokalnih izbora.

U dosadašnjem načinu vođenja izborne kampanje, zabeležen je rastući trend slučajeva potencijalnih zloupotreba javnih resursa i funkcionerske kampanje od strane opštinskih, gradskih, ali i republičkih funkcionera. Agencija je 29. januara 2018. godine na svojoj internet prezentaciji obavestila javnost da je počela sa monitoringom izborne kampanje. Od 15. januara, CRTA posmatračka misija je podnela Agenciji za borbu protiv korupcije 14 prijava koje se odnose na nedozvoljene aktivnosti političkih subjekata, funkcionersku kampanju i zloupotrebu javnih resursa. Do zaključenja ovog izveštaja, od Agencije za borbu protiv korupcije nisu stigla izjašnjenja po podnetim prijavama.

Od trenutka raspisivanja beogradskih izbora REM se samo jednom obratio javnosti, pružaoocima medijskih usluga kao i političkim subjektima saopštenjem u kome je naglašeno da je u toku predizborna kampanja i da su elektronski mediji obavezni da poštuju propise koji se odnose na ponašanje emitera u izbornom procesu. REM se nije oglašavao povodom prijava koje su podneli građani ili politički subjekti, iako je zabeleženo da su građani do sada podneli više od 300 prijava protiv elektronskih medija zbog slučajeva medijske diskriminacije ili neistinitog i neobjektivnog izveštavanja. Odluka REM-a u slučaju „Žikine šarenice“, emisije zabavnog karaktera za Radio televiziji Srbije, ilustruje

na koji način ova institucija tumači zakon i svoju ulogu u zaštiti ravnopravnog, blagovremenog, istinitog, nepristrasnog i potpunog obaveštavanja o izbornom procesu. REM je dozvolio emitovanje emisije "Žikina šarenica", čiji je autor i voditelj kandidat za odbornika na izornoj listi "Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd!", iako je prema važećem pravilniku REM-a direktno zabranjeno pojavljivanje kandidata u ulozi voditelja.

MEDIJI: Analiza medijskog izveštavanja u ovom izveštajnom periodu pokazuje da u medijima ne postoji ravnomerna zastupljenost aktera, dok su poruke i teme nepromenjene u odnosu na period pre početka izborne kampanje. Ipak, udvostručen je procenat slučajeva „funkcionerske kampanje“ u medijskim izveštajima. Nalazi pokazuju da opozicija u medijima nastavlja da bude prisutna skoro tri puta manje od vladajućih stranka, iako je zabeležen rast medijskog izveštavanja o njihovim aktivnostima kao posledica zvanične izborne kampanje. Zabeleženo je da su prilozi o vladajućim strankama pretežno pristrasni, dok su prilozi o opoziciji pretežno neutralni. Dragan Đilas je najzastupljeniji predstavnik opozicije u medijima, dok su Siniša Mali i Goran Vesić, predstavnici gradskih vlasti o čijim aktivnostima je najviše izveštavano.

TOK KAMPANJE: Na osnovu izveštaja dugoročnih posmatrača CRTA posmatračke misije "Građani na straži", u prvih mesec dana izborne kampanje na terenu je zabeležena intenzivna kampanja liste „Aleksandar Vučić“, dok su aktivnosti drugih lista bile značajno manjeg intenziteta. U odnosu na načine komunikacije, kampanja za beogradske izbore nije drugačija od kampanja koje smo viđali u prethodnim izbornim ciklusima.

Kao i u kampanjama u prethodnim izbornim ciklusima, kako na republičkom tako i na lokalnom nivou, i u ovoj kampanji dominira negativna kampanja usmerena prema drugim političkim akterima, a primećena je i kod izbornih lista koje su trenutno na vlasti, kao i kod opozicije. Teme i poruke koje izborne liste komuniciraju sa građanima su u ovoj fazi kampanje uopštene, što ukazuje na nedostatak jasnih i konkretnih programa. Teme i poruke često izlaze izvan lokalnih okvira ili su usmerene ka rešavanju opštih problema na nivou grada, dok je fokus na specifične teme i probleme gradskih opština manjeg obima. Kada je u pitanju odnos poruka koje šalju predstavnici vlasti i opozicije, vlast više od opozicije promovise svoje rezultate, dok opozicija dominira u izbornim obećanjima, napadima na političke protivnike i pozivu na podršku.

U prvom izveštajnom periodu na terenu, u direktnoj komunikaciji sa biračima, zabeleženo je da su negativne kampanje najviše usmerene ka listama "Ne davimo Beograd", "Aleksandra Šapića", "Dragana Đilasa" i "Aleksandra Vučića". Do sada je zabeleženo da su „emiteri“ negativne kampanje na terenu u najvećoj meri izborne liste "Aleksandra Vučića", "DJB i Dveri", "Dragana Đilasa" i "DS, SDS, Nova i ZEP". I kod meta negativne kampanje, kao i kod njenih emitera, radi se ili o aktuelnim vladajućim ili bivšim vladajućim strankama ili onima koji su u proteklom periodu bile najaktivniji u ukazivanju na propuste i zloupotrebe u radu gradskih i republičkih institucija.

Lista "Ne davimo Beograd" izložena je najbrutalnijem govoru mržnje, pa čak i pretnjama, fizičkim nasiljem, sa elementima krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika. U toku kampanje članovi Inicijative su podneli više od 50 krivičnih prijava javnom tužilaštvu zbog ugrožavanja sigurnosti i pretnji da ih treba "sve na kolac i po kratkom postupku", "za takve kao što ste vi metak je trošak... za vas je nož i žica".

Najveći broj informacija u vezi sa pritiscima na birače i potkupom birača dovođeni su u vezu sa vladajućim strankama, odnosno u cilju podrške listi "Aleksandar Vučić". Kao primer potencijalne indirektno kupovine glasova izdvajamo slučajeve u naselju Altina u Zemunu i u Banijskoj ulici u Zemunu, gde su primljene nepotvrđene informacije o dodeli humanitarne pomoći u zamenu za siguran glas. Zabeleženo je da su tokom obilaska građana opštine Savski venac, aktivisti SNS-a u kampanji "od vrata do vrata" promovisali i nudili na korišćenje različite besplatne programe koje organizuje opština. Takođe, na opštini Novi Beograd su posmatrači zabeležili da su penzionerima na toj opštini

aktivisti SNS-a nudili besplatne preglede u OO SNS Novi Beograd. Zabeleženo je i deljenje ulja i brašna sigurnim glasačima na štandovima SNS na Novom Beogradu. Ovi slučajevi nisu usamljeni i posmatrači su širom Beograda izveštavali o situacijama u kojima se pokušava indirektan potkup glasova pomoću paketa sa prehrambenim namirnicama (ulje, šećer, brašno), paketa sa sredstvima za higijenu i kućnom hemijom, besplatnih zdravstvenih pregleda ili ponuda besplatnih programa u organizaciji opštine ili stranke. Zabeležene su i nepotvrđene informacije da je u nekim institucijama koje pružaju socijalnu pomoć i usluge smeštaja ranjivim grupama građana agitovano za podršku listi "Aleksandar Vučić".

U ovom izveštajnom periodu je zabeležen jedan fizički napad, 4. februara, na aktiviste izbornog štaba liste "Dragan Đilas". Istog dana, prema navodima štaba liste "Aleksandra Vučića", desio se napad na aktiviste Srpske napredne stranke na Novom Beogradu.

CRTA posmatračka misija nastavlja da prati dešavanja tokom predizborne kampanje, sam izborni dan, kao i proces nakon izbornog dana - o čemu će javnost biti blagovremeno i u kontinuitetu izveštavana. CRTA je nezavisna, nestranačka organizacija civilnog društva čija posmatračka misija je u skladu sa međunarodnim standardima za posmatranje izbornog procesa.

POLITIČKI KONTEKST

U Srbiji se 4. marta 2018. godine održavaju redovni izbori za 110 odbornika Skupštine grada Beograda. Ovo je prvi put od početka višestranačja u Srbiji, da se beogradski izbori održavaju samostalno, a ne zajedno sa parlamentarnim ili predsedničkim izborima. Predsednica Narodne skupštine Republike Srbije Maja Gojković raspisala je 15. januara 2018. godine izbore za odbornike Skupštine grada Beograda. Izbori su raspisani u zakonskom roku jer mandat odbornika u sadašnjem sazivu ističe 23. aprila 2018. godine. Na beogradskim izborima biraju se odbornici za Skupštinu grada Beograda, a ne direktno gradonačelnik kao inokosni organ koji upravljanja gradom¹.

Na birališta u 17 beogradskih opština, koliko čini ukupnu teritoriju Beograda, pravo da izaberu svoje predstavnike ima više od 1,5 miliona birača². Gradska izborna komisija je 31. januara utvrdila konačan broj biračkih mesta - 1.185.

Odlukom o budžetu grada Beograda za 2018. godinu predviđeno je da će se za sprovođenje izbornih aktivnosti političkih subjekata iz gradskog budžeta izdvojiti 37.430.444,00 dinara.

Značaj beogradskih izbora

Kao glavni i najveći grad u zemlji, Beograd nosi ogroman politički i ekonomski značaj koji ovim izborima daje gotovo nacionalni karakter. Važnost im daje i činjenica da na ovim izborima pravo glasa ima četvrtina birača Srbije, a da odnos političkih snaga u Beogradu i ostatku Srbije nije u potpunosti identičan.

Prethodni redovni izbori za Skupštinu grada Beograda su održani u maju 2012. godine, zajedno sa predsedničkim, parlamentarnim i lokalnim izborima. I dok je na republičkom nivou došlo do smene vlasti³, na nivou Grada Beograda

¹ Naime, Zakon o lokalnoj samoupravi predviđa da su glavni izvršni organi opštine/grada gradonačelnik i gradsko veće. Gradonačelnika bira skupština grada, iz reda odbornika i to tajnim glasanjem. Mandat gradonačelnika traje četiri godine. Gradonačelnik se bira na predlog predsednika gradske skupštine i to većinom glasova od ukupnog broja odbornika gradske skupštine.

² Imajući u vidu etapu izbornog procesa, u ovom trenutku ne postoji utvrđen konačan broj birača. On će biti utvrđen 1. marta u ponoć. Na lokalnim (beogradskim) izborima 2014. godine bilo je 1.588.814 upisanih birača.

³ Srpska napredna stranka osvaja parlamentarnu većinu i formira Vladu, dok predsednik Republike postaje dotadašnji predsednik SNS-a Tomislav Nikolić

nije bilo promena jer je koalicija predvođena Demokratskom strankom i dalje imala većinu. Najviše glasova na izborima 2012. godine osvojila je lista oko Demokratske stranke „Dragan Đilas izbor za bolji Beograd“ – 35,18 odsto, odnosno ukupno 50 mandata. Koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke imala je 25,72 odsto (37 mandata), koalicija SPS-PUPS-JS osvojila je 9,14 odsto (13 mandata), a Demokratska stranka Srbije dobila je 7,46 odsto glasova (10 mandata). Na glasanje je tada izašlo 54,47 odsto glasača – ukupno 840.838 građana Beograda. Za gradonačelnika je izabran Dragan Đilas glasovima 63 odbornika.

Međutim, u septembru 2013. godine dolazi do prekomponovanja u Skupštini Grada, sa ciljem da većina bude slična većini na republičkom nivou. Za smenu Dragana Đilasa, 24. septembra, glasalo je 60 odbornika. Gradska vlada je nastavila da funkcioniše u tehničkom mandatu, sve dok Vlada Srbije nije 18. novembra odabrala petočlanu privremenu upravu Grada Beograda, u sastavu Siniša Mali (nestranačka ličnost), Nebojša Čović (nestranačka ličnost), Andreja Mladenović (DSS), Nikola Nikodijević (SPS) i Tatjana Pašić (DS).

Privremena uprava je vodila Grad sve do izbora nove gradske vlasti u aprilu 2014. godine. Vanredni izbori za Skupštinu grada Beograda održani su u martu 2014. godine, a na glasanje je izašlo 50,66 odsto birača, odnosno 805.046 Beograđana. Srpska napredna stranka (SNS) je sa 43,62 odsto osvojenih glasova osvojila apsolutnu većinu sa 63 od ukupno 110 mandata. Demokratska stranka (DS) je na ovim izborima osvojila 15,7 odsto glasova (22 mandata), koalicija okupljena oko Socijalističke partije Srbije, SPS-PUPS-Jedinstvena Srbija 11,49 odsto (16 mandata), a u gradski parlament je ušla i Demokratska stranka Srbije (DSS) osvojivši 6,39 odsto glasova, odnosno 9 mandata. Siniša Mali je u aprilu 2014. godine izabran za gradonačelnika Beograda glasovima 79 odbornika.

Atmosfera u kojoj se održavaju izbori

Srbija, kao zemlja kandidat, u procesu evropskih integracija je otvorila do sada 12 od 35 poglavlja (i privremeno zatvorila dva). U nedavno objavljenoj [Strategiji o kredibilnoj perspektivi proširenja za Zapadni Balkan](#)⁴ Evropske komisije navodi se da bi Crna Gora i Srbija „potencijalno mogle da budu spremne za članstvo“ u 2025. godini. Međutim, navodi se i da zemlje Zapadnog Balkana pokazuju „jasne elemente zarobljenosti države, uključujući veze sa organizovanim kriminalom i korupcijom na svim nivoima vlasti i administracije“; pominje se „snažna upletenost javnih i privatnih interesa, koji osnažuje osećaj nekažnjivosti i nejednakosti“; postoji „znatno političko mešanje u rad medija i njihovo kontrolisanje“; traži se „jasno osnaženo i nezavisno sudstvo kao i odgovorna vlada i uprava“.

Politička moć u Srbiji je koncentrisana u vladajućoj Srpskoj naprednoj stranci (SNS), koja ima parlamentarnu većinu, vodi Vladu i ima vlast u gotovo svim lokalnim samoupravama. S druge strane, opozicione snage ne deluju konherentno i ne uspevaju da mobilišu veću podršku građana. Istraživanja javnog mnjenja⁵ pokazuju nizak nivo učešća građana u demokratskim procesima. Izbori se pokazuju kao gotovo jedini vid građanskog učešća, ali se beleži pad izlaznosti kroz godine. Izlaznost građana na izborima opala je za 10 odsto u poslednjih 10 godina (sa 60 odsto pre 10 godina na oko 50 odsto na predsedničkim izborima 2017. godine).

O datumu održavanja beogradskih izbora spekulisalo se od završetka predsedničkih izbora u aprilu 2017. godine. Javnost je do poslednjeg trenutka držana u neizvesnosti da li će beogradski izbori biti održani zajedno sa parlamentarnim. Slično i u slučaju raspisivanja predsedničkih izbora 2017. godine, konstantnim polemisanjem oko datuma i tipa izbora koji će biti raspisani, u javnosti je stvarana tenzija i od redovnih izbora stvarana je atmosfera vanrednosti. Iako su beogradski izbori zvanično raspisani 15. januara, "nezvanična kampanja" počela je još u oktobru 2017. godine. U periodu od 1. oktobra do zvaničnog početka predizborne kampanje CRTA je praćenjem medija identifikovala značajnu disproporciju pojavljivanja predstavnika vlasti u medijima u odnosu na predstavnike

⁴ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf

⁵ Istraživanje: [Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji 2017](#)

opozicije⁶. Takođe, zabeleženo je i postojanje tzv. "funkcionerske kampanje u medijima", odnosno zloupotrebe medijskog prostora dobijenog u svojstvu javnog funkcionera u svrhu promocije jedne političke partije ili izborne liste.

Atmosfera u medijima i društvu ozbiljno je pogoršana: dominira narativ u kome su neistomišljenici neprijatelji države, nema pluralizma mišljenja na televizijama sa nacionalnim frekvencijama, nema odgovornosti za izgovorenu ili objavljenu reč, nema dijaloga. Prema bazi podataka Nezavisnog udruženja novinara Srbije, broj napada na novinare (fizički, na imovinu, pretnji imovini, pritisaka i verbalnih pretnji) kontinuirano raste od 2013. godine⁷. Poslednje javno istupanje državnog sekretara Ministarstva kulture i informisanja, Aleksandra Gajovića⁸ pokazuje da zvaničnici čak sumnjaju da novinari sami organizuju napade na sebe, kako bi zadobili pažnju.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM), kao samostalan i nezavisan organ osnovan Zakonom o elektronskim medijima, ne vrši svoju funkciju. REM ima presudnu ulogu u kampanji u uređenju izborne komunikacije u elektronskim medijima, budući da on definiše okvir u kome se mediji i politički subjekti mogu kretati, tumači zakonske odredbe a raspolože i mogućnošću izricanja sankcija onima koji prekrše odredbe Pravilnika. Od trenutka raspisivanja beogradskih izbora REM se samo 31. januara 2018. godine obratio javnosti, pružao medijima usluga kao i političkim subjektima saopštenjem u kome je naglašeno da je u toku predizborna kampanja na koju se primenjuju odredbe Zakona o elektronskim medijima, Pravilnika o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje kao i Zakona o javnim medijskim servisima. Osim ovog saopštenja REM se nije oglašavao povodom podnetih prijava od strane građana ili drugih političkih subjekata. Samo preko CRTA online forme za podnošenje prijave REM-u, do 13. februara je podneto 306 prijava građana.

REM nije objavio izveštaj o kampanji posle parlamentarnih izbora 2016. godine dok je 2017. godine – uprkos zakonskoj obavezi – prvi put odlučio da neće ni proaktivno pratiti izveštavanje elektronskih medija o kampanji, već će postupati samo po žalbama građana (*REM ni u jednom slučaju po žalbama građana nije formalno pokrenuo postupak u cilju izricanja mera pružaoциma medijskih usluga*). Javnost je zbog toga ostala uskraćena za zvanične podatke, a podaci koji su dolazili iz nevladinog sektora – koji je radio posao REM-a – pokazivali su ogromnu medijsku dominaciju budućeg predsednika.

Po zakonu, Agencija za borbu protiv korupcije, kao nezavisna kontrolna institucija, u izbornoj kampanji ima dve bitne nadležnosti koje su važne radi omogućavanja uslova za vođenje fer i slobodne izborne kampanje: da prati da li se vodi tzv. "funkcionerska kampanja" i da kontroliše proces finansiranja kampanje od strane političkih subjekata. Agencija je 29. januara 2018. godine na svojoj internet prezentaciji obavestila javnost da je počela sa monitoringom izborne kampanje.

Međutim, kao ni REM, ni ova druga nezavisna institucija od velikog značaja za tok izbornog procesa i ponašanje političkih aktera u njemu – ne funkcioniše bez velikih problema i kontroverzi. Nakon nekoliko propalih konkursa za izbor novog direktora Agencije, neposredno pred raspisivanje beogradskih izbora, Agencija je dobila novog direktora. Međutim, u javnost je odmah dospela informacija da je novoizbrani direktor bio član i donator vladajuće Srpske napredne stranke što baca senku na nezavisnost ove institucije. I pre ovog slučaja, Agencija je funkcionisala otežano:

⁶ CRTA je uradila analizu izveštavanja medija o izbornom procesu "["Beogradski izbori 2018 - Kampanja pre kampanja?"](#)" koja je pokazala da je u periodu od 1. oktobra 2017. do 15. januara 2018. godine ta disproporcija iznosila čak 4:1 u korist predstavnika vlasti. Ova razlika je bila još drastičnija kada se izdvoji segment televizije, putem kojeg se informiše najveći broj građana (82 odsto): u udarnim informativnim emisijama na šest televizija (pet sa nacionalnom frekvencijom + N1) predstavnici vlasti su bili sedam puta zastupljeniji od predstavnika opozicije.

⁷ Od ukupno 23 napada te godine, došlo se do 92 napada u 2017. godini. Po pravilu, napadi na novinare ostaju nekažnjeni, čak i oni koji su potpuno dokumentovani, poput napada na novinare tokom inauguracije novog predsednika u maju 2017. U januaru, nakon što je CRTA predstavila rezultate praćenja medijskog izveštavanja, [TV Pink počela je negativnu kampanju protiv organizacije CRTA i Tamare Skrozza](#), novinarka i članice Upravnog odbora CRTE. Regulatorno telo za elektronske medije (REM) na ovaj slučaj, iako prijavljen, nije reagovalo.

⁸ <https://www.slobodnaevropa.org/a/intervju-aleksandar-gajovic/29032189.html>

prethodna direktorka je dala ostavku nakon samo dva meseca obavljanja funkcije, a Narodna skupština i skupštinski odbor nadležan za odabir budućih članova Odbora Agencije u protekle tri godine su u Odbor Agencije birali politički podobne kandidate, dok su izbor i raspravu o drugim kandidatima (poput kandidata udruženja novinara, ili zajedničkog kandidata Ombudsmana i Poverenika) odbijali i da stave na dnevni red.

Preporuke za unapređenje izbornih procedura koje su domaći posmatrači i međunarodna posmatračka misija OSCE/ODIHR izradili nakon parlamentarnih izbora 2016. godine i predsedničkih izbora 2017. godine nadležni organi nisu razmatrali niti usvojili.

Beogradski izbori proteći će bez posmatračke misije Kancelarije OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) jer ova misija nema praksu posmatranja lokalnih izbora. Senku na ovaj izborni proces baca i činjenica da rad izborne administracije – Gradske izborne komisije – u prvih mesec dana kampanje ostaje zatvoren za javnost jer ni mediji ni domaći posmatrači nisu dobili akreditacije za praćenje rada ovog organa. U proteklih mesec dana GIK je radila „iza zatvorenih vrata“, iako je, prema Poslovniku GIK-a, rad Komisije javan.

Gradska izborna komisija (GIK) ni posle više od 25 dana nije omogućila domaćim posmatračima da prisustvom na sednicama prate rad ovog organa. Iako je GIK još 17. januara konstatovala da su organizacije CRTA i CeSID ispunile uslove za domaće posmatrače, GIK do današnjeg dana nije dostavio ovlašćenja ovim organizacijama za praćenje rada izborne komisije. Prijavu Komiteta pravnika za ljudska prava (YUCOM) i Građana na straži za posmatranje rada izbornih organa GIK čak ni posle više nedelja nije uvrstio na dnevni red sednice da bi odlučivao o ispunjenosti uslova za posmatranje rada izbornih organa.

Prisustvo i nesmetan rad zainteresovanih domaćih i međunarodnih nezavisnih posmatrača jedna je od važnih odlika slobodnih i demokratskih izbora i primer je dobre prakse u svim demokratski razvijenim zemljama sveta. Takođe, obezbeđivanje uslova za nestranačko posmatranje izbora predstavlja obavezu koju je Srbija preuzela kao članica OEBS-a i potpisnica [Kopenhaškog dokumenta](#). Onemogućavanjem domaćih posmatrača da prate rad izborne administracije krši se međunarodna obaveza koju je Srbija kao članica OEBS preuzela i ozbiljno se narušava transparentnost izbornog procesa. Objektivno i nestranačko posmatranje, analiza i izveštavanje o izbornom procesu od strane organizacija civilnog društva doprinosi povećanju informisanosti građana u vezi sa radom organa za sprovođenje izbora, kao i drugih aktera uključenih u izborni proces. Veća informisanost doprinosi boljem razumevanju izbornih radnji i jačanju poverenja građana u rad institucija, sam izborni proces i rezultate izbora.

ANALIZA I NALAZI

Broj birača

Povodom navoda u javnosti o potencijalnom sistematskom naseljavanju Beograda pred lokalne izbore, CRTA je u periodu od oktobra 2017. do februara 2018. godine prikupljala informacije o broju birača upisanih u beogradskim opštinama. Od 17 gradskih opština, pet nije pružilo informacije o broju birača (Voždovac, Zemun, Lazarevac, Rakovica i Sopot). Analizom trendova kretanja broja birača u ostalim gradskim opštinama, utvrđeno je da nije bilo većih oscilacija, koje bi mogle da ukazuju na eventualne nepravilnosti.

Informacije o broju birača su prikupljane putem slanja zahteva za slobodan pristup informacijama od javnog značaja beogradskim opštinama. Prilikom slanja zahteva primećen je određeni obrazac ponašanja pojedinih gradskih opština. Kako su prvi zahtevi poslani još sredinom oktobra meseca, zahtevi su morali biti ponovljeni, te su poslani još u tri vremenska preseka. Na osnovu slanja u ukupno četiri vremenska preseka možemo izdvojiti sledeća zapažanja. Dve gradske opštine (Zemun i Sopot) nisu nikada odgovorile ni na jedan poslani zahtev. Sa druge strane postoji određeni krug opština koje smatraju da broj birača predstavlja radnju neovlašćenog davanja na uvid ličnih podataka građana. Od ukupno 17 gradskih opština čak pet gradskih opština potpada u ovu grupu slučajeva. Na osnovu toga što ovaj krug gradskih opština odbija da dostavi tražene informacije propušta se prilika da se izgradi i ojača poverenje građana u izborni proces i u institucije kao i da se stane na kraj raznim spekulacijama o broju birača u gradu Beogradu.

Kako postoji čak sedam gradskih opština koje odbijaju da dostave tražene informacije CRTA posmatračka misija je bila prinuđena da izjavi žalbe službi Poverenika ili zbog nepostupanja ili zbog pogrešnog tumačenja gradskih opština o poslatim zahtevima. Prilikom odlučivanja o izjavljenim žalbama služba Poverenika je rešenjima naložila određenim gradskim opštinama⁹ da dostave tražene informacije- broj birača. U svom obrazloženju služba Poverenika navodi da se gradske opštine neosnovano pozivaju na relevantne članove Zakona o jedinstvenom biračkom spisku prema kojem bi se zahtev CRTA posmatračke misije mogao protumačiti kao neovlašćeno davanje na uvid ličnih podataka građana. Služba Poverenika, između ostalog, ističe: *"...zahtevima su tražene informacije o broju upisanih birača, dakle statistički podatak, a ne podatak o ličnosti birača...."*

Na osnovu konačnog stava službe Poverenika CRTA posmatračka misija poziva preostale gradske opštine da dostave tražene informacije o broju birača kako bi se stalo na kraj sa spekulacijama o broju birača na predstojećim gradskim izborima i kako bi se unapredilo poverenje građana u predstojeći izborni proces.

IZBORNA ADMINISTRACIJA

Novine u propisima za sprovođenje izbora

Gradska izborna komisija je 15. januara 2018. godine donela Uputstvo za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada Beograda, dok je 26. januara donela Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada Beograda, koji su raspisani za 4. mart 2018. godine.

U nastavku su prikazane osnovne razlike izbornog procesa koje proizilaze iz Uputstva za sprovođenje izbora za predsednika Republike iz 2017. godine i Uputstva za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada Beograda 2018.

⁹ Zbog ograničenih kapaciteta službe Poverenika nisu doneta sva rešenja na osnovu izjavljenih žalbi.

UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE IZBORA

Razlika/Pitanje	Izbori 2018	Izbori 2017
Uvodne odredbe u Uputstvima	Ovim uputstvom se bliže uređuje postupak za sprovođenja izbora za odbornike Skupštine grada Beograda.	Ovim Uputstvom se bliže uređuje postupak sprovođenja izbora za Predsednika Republike.
Uslov za člana i zamenika člana GIK-a u proširenom sastavu	Može da bude određeno samo lice koje ima izbornu pravo i prebivalište na teritoriji grada Beograda. Po Zakonu o lokalnim izborima čl.14 "Za predsednika, zamenika predsednika, sekretara i zamenika sekretara izborne komisije imenuje se lice koje je diplomirani pravnik".	Za člana može biti određeno lice koje ima izbornu pravo i koje je diplomirani pravnik.
Sastav biračkog odbora (BO) u stalnom sastavu	Birački odbor u stalnom sastavu čine predsednik, četiri člana i njihovi zamenici.	Birački odbor u stalnom sastavu čine predsednik, dva člana i njihovi zamenici.
Obuka članova BO u stalnom sastavu	Koordinatori GIK-a zajedno sa načelnicima/zamenicima načelnika gradskih opština dužni su da blagovremeno obave obuku svih predsednika i zamenika predsednika i članova i zamenika članova biračkih odbora u stalnom sastavu sa teritorije gradske opštine za koju su imenovani. Ovim uputstvom se ne propisuje obaveza koordinatora GIK-a i načelnika da podnesu pisani izveštaj o održanoj obuci.	Radno telo je dužno da o održanoj obuci podnese pisani izveštaj RIKu koji treba da sadrži podatke o vremenu i mestu održavanja obuke, licu koje je obuku držalo, imenima prisutnih članova i zamenika članova BO, kratak prikaz toka obuke i pitanja koja su posebno razmatrana ili eventualno ocenjena kao sporna.
Obaveštenje o danu i vremenu održavanja izbora	Dostavljanje obaveštenja biračima u Beogradu o danu i vremenu održavanja izbora sa brojem i adresom biračkog mesta na kome birač glasa i brojem pod kojim je upisan u izvod iz biračkog spiska.	Pored dostavljanja obaveštenja o danu i vremenu održavanja izbora sa brojem i adresom BM i brojem pod kojim je birač upisan u izvod iz biračkog spiska, RIK u saradnji sa javnom medijskom ustanovom RTS, kao i štampanim i elektronskim medijima, obaveštava birače o načinu ostvarenja izbornog prava.

Praćenje organa za sprovođenje izbora	Zainteresovana registrovana udruženja čiji se ciljevi ostvaruju u oblasti izbora koja žele da prate rad organa za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada Beograda podnose prijavu GIK-u. Sednici GIK-a može da prisustvuje jedan posmatrač ispred istog udruženja. Rad pojedinog biračkog odbora može pratiti jedan posmatrač ispred istog udruženja. Ispunjenost uslova za praćenje rada organa na sprovođenju izbora konstatuje predsedavajući na sednici GIK-a.	Zainteresovana registrovana udruženja čiji se ciljevi ostvaruju u oblasti izbora koja žele da prate rad organa za sprovođenje izbora za predsednika Republike podnose prijavu Republičkoj izbornoj komisiji. Sednici Republičke izborne komisije ne može istovremeno da prisustvuju više od dva posmatrača ispred istog udruženja. Rad pojedinog biračkog odbora ne mogu istovremeno pratiti dva posmatrača ispred istog udruženja.
--	---	--

Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora

Razlika/Pitanje	Izbori 2018	Izbori 2017
Prijem izbornog materijala	Koordinatori Gradske izborne komisije predaju izborni materijal za sprovođenje izbora biračkim odborima .	Radna tela i opštinske/gradske uprave predaju biračkim odborima izborni materijal za sprovođenje izbora.
Utvrđivanje identiteta birača	Birački odbor utvrđuje identitet birača na osnovu lične karte, važeće putne isprave (pasoša) na čijem je obrascu naveden jedinstveni matični broj birača. Omogućava se i glasanje sa ličnom kartom kojoj je istekao rok važenja pod uslovom da se priloži potvrda MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte. Razlika u odnosu na 2017 godinu: nije predviđeno glasanje sa vozačkom dozvolom	Birački odbor utvrđuje identitet birača vežećom ličnom kartom, vežećom putnom ispravom i vozačkom dozvolom na čijem je obrascu naveden JMBG birača.. Omogućava se i glasanje sa ličnom kartom kojoj je istekao rok važenja pod uslovom da se priloži potvrda MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte

Pomagač prilikom glasanja	Rešenje je isto kao i za 2017. godinu s tim što je precizirano da pomagač ne može biti član biračkog odbora.	Birač koji je nepismen odnosno usled invaliditeta nije u mogućnosti da se potpiše u birački spisak a ne poseduje pečat sa ugraviranim potpisom, ne potpisuje se u birački spisak već to umesto njega radi njegov pomagač.
--	---	---

Rad Gradske izborne komisije

Analiza dosadašnjeg rada Gradske izborne komisije (u daljem tekstu: GIK) je sa metodološkim ograničenjima i zasniva se isključivo na podacima preuzetim sa internet prezentacije GIK-a s obzirom da CRTA i pored ispunjenja svih uslova predviđenih Uputstvom za sprovođenje izbora do zaključenja ovog izveštaja nije dobila ovlašćenje za posmatranje rada izbornih organa, čime je onemogućena da neposredno prati rad GIK-a.

Prema informacijama objavljenim na sajtu GIK-a zaključno sa 11. februarom održano je 17 sednica.

PROGLAŠENJE IZBORNIH LISTA

Gradska izborna komisija je proglasila 15 izbornih lista i usvojila rešenja o imenovanju predstavnika podnosilaca izbornih lista u prošireni sastav GIK-a za 15 izbornih lista jer izborna lista broj 14 „Predrag Marković – pokret obnove kraljevine Srbije“ koju je podnela politička stranka Pokret obnove kraljevine Srbije nije ispunila uslove za određivanje predstavnika u prošireni sastav organa za sprovođenje izbora. Do sada su proglašene sledeće izborne liste:

1. „ALEKSANDAR VUČIĆ - zato što volimo Beograd!“;
2. „Dr VOJISLAV ŠEŠELJ – SRPSKA RADIKALNA STRANKA“;
3. „IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS)“;
4. „Da OSLOBODIMO BEOGRAD - Demokratska stranka (DS), Socijaldemokratska stranka (SDS), Nova stranka (Nova) i Zelena ekološka partija – Zeleni (ZEP – ZELENI);
5. „ALEKSANDAR ŠAPIĆ – GRADONAČELNIK“;
6. „Šta radite bre - Marko Bastać“;
7. „DOSTA JE BILO I DVERI – DA OVI ODU, A DA SE ONI NE VRATE“;
8. „Dr MILOŠ JOVANOVIĆ – DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE“;
9. „ZELENA STRANKA SRBIJE“ (proglašena nakon otklanjanja nedostataka utvrđenih od strane GIK-a);
10. „Beograd ima snage – ZAVETNICI“;
11. „Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju“;
12. „INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD – ŽUTA PATKA – ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović“;
13. „RUSKA STRANKA – MILE MILOŠEVIĆ“;
14. „PREDRAG MARKOVIĆ – POKRET OBNOVE KRALJEVINE SRBIJE“ (proglašena nakon što su otklonjeni nedostaci koje je prvobitno utvrdio GIK);
15. „Dr. Muamer Zukorlić – Stranka pravde i pomirenja/Dr. Muamer Zukorlić – Stranka pravde i pomirenja“.

PRIGOVORI

Do sada su, prema informacijama sa sajta GIK-a, izjavljena 3 prigovora koje je Gradska izborna komisija odbila rešenjima. Prvi je bio prigovor Javne medijske ustanove Radio televizija Srbije na rešenje kojim je proglašena izborna

lista broj 6 „Šta radite bre – Marko Bastać“, koji nije ni razmatran od strane GIK-a, jer je odbačen kao podnet od neovlašćenog lica.“ Jedan od prigovora se odnosio na član 15. stav 4. Pravila o radu biračkih odbora u delu koji se odnosi na korišćenje stare lične karte (kartonske) kao sredstva identifikacije prilikom glasanja na biračkom mestu. Na Rešenje GIK-a po ovom prigovoru izjavljena je žalba Upravnom sudu koji je istu odbio. Drugi prigovor se odnosio na nemogućnost učestvovanja u radu Gradske izborne komisije imenovanog predstavnika jedne izborne liste po osnovu rešenja o njegovom imenovanju. Na Rešenje GIK-a po ovom prigovoru je izjavljena žalba koju je Upravni sud odbio.

CRTA posmatračka misija nije imala uvid u tekst prigovora o kojima se informisala preko javnog portala Upravnog suda¹⁰.

DOMAĆI POSMATRAČI

Imajući u vidu da status posmatrača nije prepoznat kao zakonska kategorija u domaćem zakonodavstvu, te da u ranijim Uputstvima o sprovođenju izbora za odbornike Skupštine Grada Beograda status domaćih posmatrača nije bio precizno regulisan, GIK je za izbore 2018. godine svojim podzakonskim aktom uredio položaj domaćih i stranih posmatrača, slično rešenju koje primenjuje i Republička izborna komisija.

S druge strane primena Uputstva u odnosu na domaće posmatrače je na zabrinjavajuće lošem nivou. Dosadašnji tok rada Gradske izborne komisije (GIK) je protekao bez prisustva kako domaćih posmatrača, tako i zainteresovanih medija.

Gradska izborna komisija je na četvrtoj sednici održanoj 17. januara¹¹ konstatovala da su udruženja “Centar za slobodne izbore i demokratiju – CESID” i “CRTA” ispunila uslove za domaće posmatrače u izbornom procesu. Pored ove dve organizacije, po našim saznanjima, prijave za posmatranje izbora podneli su i “YUCOM” i “Građani na straži”, ali o njihovim predlozima još uvek nije odlučivano.

Do zaključenja ovog izveštaja Gradska izborna komisija nije izdala ovlašćenja ni akreditacije za praćenje rada Gradske izborne komisije, čime je ovim organizacijama onemogućeno praćenje rada ovog organa. Prema informacijama kojima raspolaže CRTA posmatračka misija, ni zainteresovanim medijskim kućama nisu izdate akreditacije za praćenje sednica GIK-a.

Prema Uputstvu za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada Beograda¹² (čl.62), uz prijavu za praćenje rada organa za sprovođenje izbora prilaže se Izvod iz Registra udruženja i spisak lica koja se prijavljuju za posmatrače (domaći posmatrači). Po konstataciji o ispunjenosti uslova za praćenje rada organa za sprovođenje izbora, što je u slučaju organizacije “CRTA” konstatovano, GIK podnosiocu prijave izdaje odgovarajuće ovlašćenje, a domaćim i stranim posmatračima odgovarajuće akreditacije u koje se upisuju neophodni podaci iz spiska priloženog uz prijavu. Iz ovoga sledi da je Gradska izborna komisija dužna da izda akreditacije predloženim licima za posmatranje rada GIK-a, a da to nije učinila ni nakon 25 dana od dana kada je konstatovano da je “CRTA” ispunila uslove za domaće posmatrače u izbornom procesu, te da se u ovom slučaju radi o kršenju odredbi Uputstva za sprovođenje izbora i onemogućavanju posmatračkih misija da prate rad GIK-a. Zbog značaja izbornog procesa i principa javnosti rada organa za sprovođenje izbora treba istaći da GIK nije omogućio ni medijima da prisustvuju sednicama, iako je javnost rada GIK-a definisana Poslovníkom o radu GIK-a.(Čl.18)¹³

¹⁰ <http://www.up.sud.rs/cirilica/predmeti>

¹¹ <http://www.beograd.rs/lat/gradska-izborna-komisija/1744460-sednice-gradske-izborne-komisije---saopstenja/>

¹² http://www.beograd.rs/images/data/6d4ab616193db62b52ebc045ce60c22d_5839190467.pdf

¹³ http://www.beograd.rs/images/file/7e6067ced063a6e96dcb2f7b51fa9a69_6475314397.pdf

Nezavisna kontrolna i regulatorna tela u izbornom procesu

Agencija za borbu protiv korupcije

Nakon predsedničkih izbora u aprilu 2017. godine CRTA je uputila Agenciji za borbu protiv korupcije preporuke za unapređenje rada Agencije u izbornim procesima koji se pre svega odnose na zakonsko definisanje aktivnosti političkih subjekata koje su dozvoljene u izbornoj kampanji, zabranu učešća javnih funkcionera u kampanji i uvođenje zakonskih sankcija za slučajeve zloupotrebe javnih preduzeća u izbornim kampanjama. U pogledu unapređenja rada Agencije, preporuka se odnosila na izmenu prakse Agencije za borbu protiv korupcije kako bi postupanje Agencije bilo u skladu sa zakonskim ovlašćenjima i primerima najbolje međunarodne prakse. Ovo se pre svega odnosilo na ovlašćenje Agencije da pokreće postupke u slučaju kršenja zakona i po službenoj dužnosti zaista i primenjuje u praksi.

CRTA posmatračka misija će i u ovom izbornom ciklusu pratiti rad Agencije za borbu protiv korupcije i ispunjenost navedenih preporuka. Kao jednom od važnih izbornih aktera, CRTA je uputila Agenciji zahtev za sastanak, na koji do zaključenja ovog izveštaja nije dobijen odgovor.

Agencija za borbu protiv korupcije je na svojoj internet strani 29. januara 2018. godine objavila da je organizovala monitoring izbornih kampanja političkih subjekata čije su liste proglašene za izbor odbornika u Skupštinu grada Beograda, te da će posmatrači Agencije na terenu pratiti aktivnosti svih političkih subjekata sve do proglašenja konačnih rezultata izbora zakazanih za 4. mart¹⁴.

Sredstva za obavljanje poslova kontrole troškova izborne kampanje za izbore za odbornike u Skupštini grada Beograda obezbeđuju se Agenciji u budžetu Republike Srbije i to u visini ne manjoj od 0,5% od ukupnog iznosa sredstava koji se iz budžeta Republike Srbije izdvaja za izbornu kampanju za izbore za narodne poslanike. Iz toga proizlazi da će Agencija za obavljanje poslova kontrole troškova izborne kampanje iz budžeta Srbije primiti najmanje 3.460.100 dinara.

Tokom perioda 15. januar - 10. februar CRTA posmatračka misija je podnela Agenciji za borbu protiv korupcije 14 prijave koje se odnose na nedozvoljene aktivnosti političkog subjekta (čl. 19 i čl. 23 Zakona o finansiranju političkih aktivnosti), funkcionersku kampanju (čl. 29 stav 2 i stav 4 Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije) i Zloupotrebu javnih resursa (čl. 29 stav 2 Zakona o ACAS). Do zaključenja ovog izveštaja, od Agencije za borbu protiv korupcije nisu stigla izjašnjenja po podnetim prijavama.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM)

Položaj i nadležnosti Regulatornog tela za elektronske medije (REM) utvrđeni su [Zakonom o elektronskim medijima](#). REM je samostalna nezavisna regulatorna institucija koja vrši javna ovlašćenja u cilju doprinosa očuvanju, zaštiti i razvoju slobode mišljenja i izražavanja, zaštite interesa javnosti u oblasti elektronskih medija i zaštite korisnika usluga elektronskih medija, na način primeren demokratskom društvu. Zakon predviđa obavezu REM-a da kontroliše rad pružalaca medijskih usluga i stara se o doslednoj primeni odredaba Zakona kao i da izriče mere pružaocima medijskih usluga. Članom 47. Zakona predviđeno je da je pružalac medijske usluge, u odnosu na svoj programski sadržaj, u skladu sa svojom programskom koncepcijom, dužan da obezbedi slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje kao i da poštuje zabranu političkog oglašavanja van predizborne kampanje, a u toku predizborne kampanje da registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbedi zastupljenost bez diskriminacije. Članom 28. Zakona propisano je da zbog povrede obaveza koje se odnose na programski sadržaj propisane čl. 47 Zakona REM može pružaocu medijske usluge izreći opomenu, upozorenje, privremenu zabranu

¹⁴ <https://goo.gl/UL7kJB>

objavljivanja programskog sadržaja odnosno može mu oduzeti dozvolu. Postupak protiv pružalaca medijskih usluga koji se ne pridržavaju propisa REM pokreće po službenoj dužnosti ili povodom prijave fizičkog ili pravnog lica.

Uloga REM u beogradskim izborima

Od trenutka raspisivanja beogradskih izbora REM se samo 31. januara 2018. godine obratio javnosti, pružiocima medijskih usluga kao i političkim subjektima [saopštenjem](#)¹⁵ u kome je naglašeno da je u toku predizborna kampanja na koju se primenjuju odredbe Zakona o elektronskim medijima, Pravilnika o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje kao i Zakona o javnim medijskim servisima. Osim ovog saopštenja REM se nije oglašavao povodom eventualnih podnetih prijava od strane građana ili drugih političkih subjekata.

CRTA posmatračka misija je uputila zvaničan zahtev Savetu REM-a za sastanak, na koji do zaključenja ovog izveštaja nije dobijen odgovor.

Prijave građana REM-u

Građani su putem online aplikacije [rem.gradjaninastrazi.rs](#) u ovom izveštajnom periodu podneli REM-u ukupno 303 prijave protiv elektronskih medija zbog slučajeva medijske diskriminacije ili neistinitog i neobjektivnog izveštavanja. Najviše prijava podneto je protiv TV PINK (ukupno 299) zbog neobjektivnog i neistinitog izveštavanja, govora mržnje i prikriivenog emitovanja predizbornog programa u formi informativnog programa/vesti. Ukupno tri prijave upućene su protiv TV Studio B i jedna protiv javnog servisa RTS.

Veliki deo ovih prijava protiv TV PINK pristigao je nakon poziva Nezavisnog udruženje novinara Srbije i CRTE građanima da šalju prijave REM-u povodom višednevne negativne kampanje televizije PINK protiv novinark Tamare Skrozza i organizacije CRTA. Negativna kampanja je usledila nakon što je CRTA posmatračka misija predstavila medijsku analizu "Beogradski izbori - Kampanja pre kampanje?" za period oktobar 2017 - januar 2018. godine. REM se, po informacijama kojima raspolaže CRTA, povodom ovih prijava nije oglašavao niti je reagovao povodom negativne kampanje TV PINK protiv CRTE i novinark Tamara Skrozza.

Odobrenje za emitovanje emisije "Žikina šarenica"

Stav REM-a koji je u dosadašnjem toku predizborne kampanje izazvao najviše pažnje je mišljenje kojim je dozvoljeno emitovanje emisije "Žikina šarenica" na javnom servisu RTS iako je Pravilnikom o obavezama pružalaca medijskih usluga u toku predizborne kampanje direktno zabranjeno pojavljivanje kandidata u ulozi voditelja. Živorad Nikolić, autor i voditelj emisije „Žikina šarenica“, koja se emituje subotom i nedeljom na javnom servisu RTS 1, kandidat je za odbornika u Skupštini grada Beograda na izbornoj listi "Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd!". RTS je na svojoj zvaničnoj internet prezentaciji preneo pisanje dnevnog lista "Danas"¹⁶ da je nakon proglašenja ove izborne liste RTS 18. januara 2018. godine uputio Regulatornom telu za elektronske medije zahtev sa pitanjem da li Nikolić može nesmetano da vodi i uređuje emisiju za vreme predizborne kampanje. Odgovor od REM-a stigao je četiri dana kasnije, i u njemu je navedeno da je "emisija "Žikina šarenica" autorski programski sadržaj zabavnog karaktera koji se dugi niz godina prikazuje na RTS-u i ne predstavlja predizborni program za koji važe posebna pravila", te je dodato da "shodno činjenici da je reč o javnom medijskom servisu čiji su programski sadržaji dostupni na teritoriji Srbije, ni tehnički, ni programski nije moguće da se takvi sadržaji ukinu za određenu teritoriju Srbije". Pomenuto mišljenje REM-a nije objavljeno na internet strani Regulatora.

Uprkos činjenici da se radi o emisiji koja se emituje tokom dugog niza godina, njen autor i voditelj odlučio se da bude kandidat za odbornika, te je navedeno mišljenje REM-a sporno kada se ima u vidu da je članom 5. stav 4. Pravilnika o obavezama pružalaca medijskih usluga u toku predizborne kampanje predviđeno da se funkcioner ili istaknuti predstavnik podnosioca izborne liste ili kandidat ne sme tokom predizborne kampanje pojaviti u programu pružao

¹⁵ <https://goo.gl/nCtDiU>

¹⁶ <https://goo.gl/RfipVk>

medijske usluge kao voditelj, spiker, reporter ili u drugom sličnom svojstvu, bez obzira na prirodu programskog sadržaja.

IZBORNA KAMPANJA

CRTA posmatračka misija je 1. februara zvanično započela dugoročno posmatranje izbornog procesa u 17 beogradskih opština. Pedeset (50) dugoročnih posmatrača, obučeni po najvišim međunarodnim standardima, posmatraju i prikupljaju informacije o sprovođenju izborne kampanje, eventualnim nepravilnostima u kampanji i izveštavanju medija o kampanji. Sve do proglašenja konačnih rezultata izbora u Beogradu, CRTINI dugoročni posmatrači biće raspoređeni u svim beogradskim opštinama, što će omogućiti jednak pristup informacijama o toku i trendovima izbornog procesa.

Takođe, CRTA posmatračka misija je uputila pozive za sastanake izbornim štabovima 11 lista, koje su uključene u metodologiju posmatranja i koje su svoju kandidaturu predale Gradskoj izbornoj komisiji:

1. Izborna lista 1. ALEKSANDAR VUČIĆ – Zato što volimo Beograd!
2. Izborna lista 2. Dr VOJISLAV ŠEŠELJ – SRPSKA RADIKALNA STRANKA
3. Izborna lista 3. IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS)
4. Izborna lista 4. DA OSLOBODIMO BEOGRAD – Demokratska stranka (DS), Socijaldemokratska stranka (SDS), Nova stranka (NOVA) i Zelena ekološka partija – Zeleni (ZEP – Zeleni)
5. Izborna lista 5. ALEKSANDAR ŠAPIĆ – GRADONAČELNIK
6. Izborna lista 6. „Šta radite bre – Marko Bastać“
7. Izborna lista 7. DOSTA JE BILO I DVERI – DA OVI ODU, A DA SE ONI NE VRATE
8. Izborna lista 8. DR MILOŠ JOVANOVIĆ – DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE
9. Izborna lista 11. Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju!
10. Izborna lista 12 „INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD - ŽUTA PATKA - ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović“
11. Izborna lista 14 PREDRAG MARKOVIĆ – POKRET OBNOVE KRALJEVINE SRBIJE

Poziv za sastanak je upućen i Liberalno demokratskoj partiji, koja do trenutka zatvaranja ovog izveštaja još uvek nije predala svoju listu.

Sastanci su održani u periodu od 5. do 9. februara, sa ukupno **7 izbornih štabova**: “ALEKSANDAR ŠAPIĆ – GRADONAČELNIK”, “DA OSLOBODIMO BEOGRAD – Demokratska stranka (DS), Socijaldemokratska stranka (SDS), Nova stranka (NOVA) i Zelena ekološka partija – Zeleni (ZEP – Zeleni)”, “DR MILOŠ JOVANOVIĆ – DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE”, “Liberalno demokratska partija”, “Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju!”, “INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD - ŽUTA PATKA - ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović” i “Šta radite bre – Marko Bastać”. Iz ostalih izbornih štabova nisu stigli odgovori na zvanično upućen poziv za sastanak.

Cilj sastanaka sa izbornim štabovima je upoznavanje sa ciljevima i metodologijom posmatranja CRTA posmatračke misije. Sastanci su služili i za uspostavljanje komunikacije između posmatračke misije i izbornih štabova u pogledu razmene informacija, izveštavanja o toku izbornog procesa i prikupljanja podataka o potencijalnim nepravilnostima i incidentima vezanim za izorno zakonodavstvo i sprovođenje političke kampanje.

U narednom delu izveštaja opisujemo tok izborne kampanje na gradskom i na opštinskim nivoima, nalaze medija monitoringa i na primerima izveštavamo o do sada zabeleženoj zloupotrebi javnih resursa u kampanji. Pregled nalaza koji slede odnosi se najviše na podatke koji su prikupljeni u periodu od 1. do 10. februara, ali u određenim situacijama ne isključuju dešavanja iz perioda pre početka dugoročnog posmatranja. Dugoročni posmatrači su tako, svojim radom na terenu, doprineli sistematizaciji brojnih različitih aktivnosti koje su bile prisutne u javnosti u prvih mesec dana kampanje.

Kanali komunikacije

U prvih mesec dana zabeleženi su tradicionalni, direktni načini komuniciranja izbornih štabova sa građanima karakteristični za političke kampanje, poput postavljanja štandova na prometnim mestima, deljenja letaka i drugog štampanog promotivnog materijala, javnih skupova, kampanje "od vrata do vrata" ili kampanje putem telefona ili SMS-a. Takođe, zabeležena je i velika aktivnost većine izbornih lista u komuniciranju putem društvenih mreža i zvaničnih internet prezentacija gradskih i opštinskih odbora. Primećeno je da izborne liste, koje su u isto vreme na vlasti na gradskom i na republičkom nivou, teže diverzifikaciji kanala komunikacije prema građanima. Prisustvo na terenu predstavnika ovih lista i koalicioni partnera zabeleženo je, osim u centralnim gradskim opštinama, i u rubnim područjima Beograda. Predstavnici opozicionih lista, sa druge strane, se pre svega fokusiraju na korišćenje mogućnosti koje im pružaju društvene mreže, dok je njihovo kretanje među građanima zabeleženo u najvećoj meri u centralnim gradskim opštinama gde postavljaju štandove, dele letke i u manjoj meri organizuju javne skupove.

Osim razlike između vlasti i opozicije, primećena su i izdvajanja unutar ove dve grupe. Na primer, zabeleženo je da se jedino izborna lista „Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd!“ do sada oprobala u svim raspoloživim kanalima komunikacije, od kampanje „od vrata do vrata“, mitinga, promotivnih štandova, koncerata, javnih debata, razgovora, deljenja letaka i štampanog promotivnog materijala, do telefonskih kampanja i kampanje putem SMS-ova. U kontaktu sa građanima, ova lista je organizovala i različite događaje i radionice sadržaja prilagođenog različitim ciljnim grupama, tako da je do sada dolazila u kontakt i sa mladima, ženama, penzionerima. Ovaj trend je do sada primećen na više beogradskih opština.

Analizirajući u pojedinostima frekvenciju i tipove kanala koje koriste izborne liste i u vlasti i u opoziciji, primećene su i sličnosti, ali i značajne razlike. Štandovi na prometnim mestima, deljenje promotivnih materijala u vidu letaka, zabeleženi su kod većine izbornih lista, dok je lepljenje plakata prisutno u manjoj meri. Interesantno je da je u prvih mesec dana kampanje zabeležen slab intenzitet postavljanja bilborda, u poređenju sa prethodnim izbornim ciklusima na nacionalnom nivou. Komunikacija preko društvenih mreža, putem Fejsbuka ili Tvitera, zastupljena je kod svih izbornih lista, dok za pojedine liste u ovom trenutku predstavlja skoro i jedini način komunikacije sa građanima.

Kampanja „od vrata do vrata“ je zabeležena samo u slučaju izborne liste „Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd“ i to, u ovom trenutku, na teritoriji 9 beogradskih opština, kako centralnih, tako i rubnih. Takođe, značajna razlika u komunikaciji izbornih lista sa građanima se javlja kada se radi o organizovanju predizbornih mitinga. Zabeleženo je da je jedan broj lista organizovao po jedan javni događaj tokom kog je promovisao listu i najavio početak kampanje, međutim sličnih aktivnosti na opštinskim nivoima nije bilo, osim u nekoliko slučajeva. Izborna lista „Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd!“ je u periodu posmatranja organizovala tri mitinga na opštinama Voždovac, Čukarica i Zemun. Ovaj javni događaj je, sa jedne strane, promovisan preko društvenih mreža kao poziv građanima na „druženje sa predsednikom Srbije, Aleksandrom Vučićem“¹⁷, dok je Srpska napredna stranka o njemu izveštavala kao o mitingu, kako je o ovim događajima naknadno i izveštavano u javnosti.¹⁸ Miting na opštini Čukarica je organizovala i izborna lista IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS). Pregled ključnih načina komunikacije prema posmatranim listama nalazi se u tabeli 1. Međutim, treba imati u vidu da tabelarni pregled primećenog korišćenja različitih vidova komunikacije kod određenih lista ne govori i o intenzitetu njihovog korišćenja.

¹⁷ Vizual koji je podeljen preko zvaničnog Tviter kanala opštinskog odbora Srpske napredne stranke na odnosnoj opštini gde je događaj organizovan.

¹⁸ „Najava – Miting Srpske napredne stranke“, <https://www.sns.org.rs/novosti/najave/najava-miting-srpske-napredne-stranke> (poslednji put pristupljeno 12.2.2018); „Miting Srpske napredne stranke u Železniku“, <http://cukarica.sns.org.rs/lat/galerije/miting-srpske-napredne-stranke-u-zelezniku> (poslednji put pristupljeno 12.2.2018)

Tabela 1: Pregled ključnih načina komunikacije posmatranih izbornih lista prema redosledu prijavljivanja kod Gradske izborne komisije

	Promo - štandovi	Mitinzi	Javne debate	Štampan i promo materijal	Plakati	Bilbordi	“od vrata do vrata”	Društvene mreže
ALEKSANDAR VUČIĆ – Zato što volimo Beograd!	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dr VOJISLAV ŠEŠELJ – SRS	✓		✓	✓	✓	✓		✓
IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije...	✓	✓	✓	✓	✓			✓
DA OSLOBODIMO BEOGRAD – DS, SDS, NOVA i ZEP – Zeleni	✓		✓	✓				✓
ALEKSANDAR ŠAPIĆ – GRADONAČELNIK				✓				✓
„Šta radite bre – Marko Bastać”	✓		✓	✓				✓
DOSTA JE BILO I DVERI	✓			✓	✓			✓
... DEMOKRATSKA STRANKA SRBIJE	✓		✓	✓				✓
Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju!	✓		✓	✓				✓
„INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD”			✓					✓
... POKRET OBNOVE KRALJEVINE SRBIJE					✓	✓		

Prema učestalosti i raznovrsnosti aktivnosti, kao i geografskoj rasprostranjenosti, kao najaktivniju izdvajamo listu “Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd”, dok slede liste: Dr VOJISLAV ŠEŠELJ – SRPSKA RADIKALNA STRANKA, IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS), Dragan Đilas - Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju! i DA OSLOBODIMO BEOGRAD – DS, SDS, NOVA i ZEP – Zeleni.

U aktivnostima promocije i komunikacije, koje su primećene u kampanjama u posmatranom periodu, izdvajamo organizaciju besplatnih koncerata pevača Ace Lukasa i Šabana Šaulića za građane beogradskih opština. Iako zvanično organizovani od strane opština, koncerti se posredno koriste za promociju Srpske napredne stranke i pozivanje

građana da glasaju za ovu listu i to od strane obojice izvođača. Detalji o ovim događajima se nalaze u odeljku “Korišćenje javnih resursa u kampanji” ovog izveštaja.

Teme i poruke

Kada se radi o sadržaju kampanja, glavni zaključak je da veliki broj izbornih lista i dalje uopšteno komunicira sa građanima, bez jasnih i konkretnih programa, često izlazeći izvan lokalnih okvira. U situacijama gde se javlja malo veća fokusiranost ka lokalnom nivou, uočeno je da su programske teme i poruke u najvećoj meri usmerene ka rešavanju opštih problema na nivou grada. Tako se neke od tema kampanja odnose na infrastrukturne projekte, izgradnju metroa, iskorišćavanje potencijala reka, pretvaranje komunalne policije u servis građana, borba protiv korupcije, unapređenje položaja mladih na nivou grada, unapređenje položaja penzionera na nivou grada, eko prevoz, uvođenje eko kesu, i tako dalje.

Tek u manjem broju slučajeva, teme i poruke su fokusirane na specifičnosti različitih opština i pokušavaju da odgovore na okolnosti i probleme u njima. Kao neke od primera navodimo izgradnju kanalizacije, zbrinjavanje pasa lualica, izgradnju vrtića i škola, renoviranje domova zdravlja ili izjednačavanje života u ruralnim delovima Beograda sa životom u centralnim gradskim opštinama.

Takođe, zabeleženo je da kampanja nekih od lista dotiče i pitanja na republičkom nivou, time izlazeći iz lokalnih okvira, kao što su decentralizacija, Kosovo, Rusija ili tip uređenja političkog sistema.

Veliki broj poruka koje se šalju u javnost prave poređenje u odnosu na poteze trenutne ili ranijih gradskih vlasti, a liste i dalje teže da komuniciraju u opštim i neodređenim porukama kao što su “vraćanje sistema vrednosti”, “Beograd metropola”, “očuvanje porodičnih vrednosti”, “jedini nudimo konkretna rešenja”.

Kao i u kampanjama u prethodnim izbornim ciklusima, kako na republičkom tako i na lokalnom nivou, i u ovoj kampanji dominira negativna kampanja usmerena prema drugim političkim akterima, koja se primećuje i kod izbornih lista trenutno na vlasti, kao i kod opozicije.

Negativna kampanja i govor mržnje

Negativna kampanja podrazumeva retoriku usmerenu na diskreditaciju drugih učesnika izbornog procesa umesto na sopstvene izborne programe. Pod govorom mržnje podrazumeva se izražavanje koje sadrži poruke netrpeljivosti prema nekoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili verskoj grupi ili njenim pripadnicima. Takođe, govor mržnje je onaj koji ima cilj proizvođenje mržnje i netrpeljivosti prema polu, rodu i seksualnoj opredeljenosti, a pojam obuhvata i netrpeljivost prema različitom političkom i drugom mišljenju kao i nacionalnom i društvenom poreklu.

Svaku izbornu kampanju prate brojni pritisci i različite nepravilnosti. Negativna kampanja i govor mržnje su neprijatna, ali česta pojava. Negativna kampanja jeste neprijatna, ali ne i zakonski sankcionisana pojava. Za razliku od negativne kampanje, govor mržnje je i zakonski zabranjen, pojedini oblici čak i krivičnopravnom zaštitom.

U prvom izveštajnom periodu zabeleženo je da su na najvećem udaru negativne kampanje bile liste “INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD - ŽUTA PATKA - ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović”, “Aleksandar Šapić - Gradonačelnik”, “Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju” i “Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!”. Sa druge strane, do sada je zabeleženo da su emiteri negativne kampanje u najvećoj meri izborna lista “Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!”, a slede “Dosta je bilo i Dveri - Da ovi odu, a da se oni ne vrate”, “Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju” i “DA OSLOBODIMO BEOGRAD – DS, SDS, NOVA i ZEP – Zeleni”. I kod meta negativne kampanje, kao i kod njenih emitera, radi se o listama stranaka koje su trenutno na vlasti ili su bile u gradskoj vlasti ili su u proteklom periodu bile najaktivnije u ukazivanju na propuste i zloupotrebe u radu gradskih i republičkih institucija.

Negativna kampanja bila je prisutna u javnom prostoru i mesecima pre zvaničnog početka kampanje. Kao primer, navodimo letke nepoznatog porekla, koji su bili rasturani ili ostavljeni u poštanskim sandučićima građana tokom jeseni i zime 2017. godine. U ovom naletu, negativna kampanja putem letaka je bila usmerena prema Aleksandru

Šapiću, zatim Draganu Đilasu i Demokratskoj stranci koji su predstavljeni kao "žuta hobotnica koja bi opet na vlast". U prvih mesec dana kampanje, negativna kampanja prema ovim akterima je nastavljena, sada i od strane Srpske napredne stranke. Kao primer, izdvajamo promotivne spotove liste "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd", koji su umesto na sopstveni program, u nekim slučajevima usmereni ka tome da prethodnu gradsku vlast sa bivšim gradonačelnikom, Draganom Đilasom, koji je i aktuelni nosilac izborne liste "Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju", predstavljaju u negativnom i pogrdnom svetlu, sa namerom diskreditacije ličnosti i čitave liste.

Negativna kampanja prema listi "INICIJATIVA NE DAVIMO BEOGRAD - ŽUTA PATKA - ČIJI GRAD, NAŠ GRAD - Ksenija Radovanović" je prisutna u kontinuitetu od momenta raspisivanja izbora. U periodu prikupljanja potpisa za kandidaturu ove liste, rasturani su leci nepoznatih autora i uvredljive sadržine: "Reci ne žutoj patki", "Stop Sorošu", "Soroševu žutu patku daj mami". Takođe, sličnim propagandnim materijalom su oblepljivane i prostorije u kojima su potpisi prikupljeni. Proces prikupljanja potpisa ove liste bio je praćen i medijskom kampanjom koja je podrazumevala širenje lažnih vesti, kao i lažno predstavljanje preuzimanjem vizuelnog identiteta Inicijative, kao na primer u slučaju plakata "Ko je na listi Inicijative Ne davimo Beograd? Hašim Tači - Patka za Beograd!". Dnevne novine „Informer“ prenele su 26. januara vest, koja je potom demantovana i ispostavila se kao netačna, o tome kako su „junačine od žute patke na ulici tukle babu: Aktivisti "Ne davimo Beograd" šamarali staricu na Novom Beogradu".

Negativna kampanja protiv liste "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!" zabeležena je tokom javnih skupova opozicionih lista "Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju" i "DA OSLOBODIMO BEOGRAD – DS, SDS, NOVA i ZEP – Zeleni". Oba slučaja su zabeležena na javnim skupovima tokom kojih je u negativnom svetlu prikazivan rad aktuelnih gradskih vlasti. Saša Janković je tokom skupa izborne liste "Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju" na Novom Beogradu, govorio o krađi glasova na predsedničkim izborima i o Aleksandru Vučiću govorio kao o "paradigmi trenutnog sistema".

Takođe, negativna kampanja protiv iste liste "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!", zabeležena je u glasilu "Beogradski glas" pokreta "Dosta je bilo", gde izdvajamo da "Režim sistematski uništava sve institucije". Slični tekstovi su zabeleženi i u štampanom biltenu Gradske organizacije Srpskog pokreta Dveri u kom se ističe da je "Nestručni kadar okupirao Voždovac" ili da su "Sramno velike nadoknade odbornicima u Čukarici".

Negativna kampanja izborne liste "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!" uočena u je u okviru njihove akcije za skidanje plakata i brisanje grafita po Beogradu, gde je zabeleženo da su skidali plakate protivničkih lista na beogradskim izborima. Konkretan slučaj je zabeležen kod Arene na Novom Beogradu.

Govor mržnje je zabeležen na mitingu liste "IVICA DAČIĆ – Socijalistička partija Srbije (SPS), DRAGAN MARKOVIĆ PALMA – Jedinstvena Srbija (JS)", koji je održan 4. februara na Čukarici. Tom prilikom je Dragan Marković Palma u svom nastupu upotrebio govor mržnje protiv LGBT populacije, kada ih je opisao kao anomaliju u zdravom pravoslavnom i porodičnom društvu i istakao da nikada ne bi dozvolio održavanje "Parade ponosa".

Kao primer govora mržnje koji je zabeležen na Tviteru izdvajamo zvaničan profil Vojislava Šešelja: "Ja bih najradije Natašu Kandić nagradio glogovim kocem. Sam bih se prihvatio da taj kolac posečem, zašiljim i na njega Natašu Kandić nasadim. Voleo bih, dok taj proces traje, da joj Đilas svojim umilnim glasom pevuši njemu najdražu ustašku himnu O moj druže beogradski". U istom maniru mu je na Tviteru odgovorila Vesna Pešić: "Podrška Nataši Kandić, velikoj istraživačici ratnih zločina. Zaslužila sve nagrade. A Šešelj na kolac".

Inicijativa "Ne davimo Beograd" izložena je najbrutalnijem govoru mržnje, pa čak i pretnjama fizičkim nasiljem, sa elementima krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika. U toku kampanje članovi Inicijative su podneli više od 50 krivičnih prijava javnom tužilaštvu zbog ugrožavanja sigurnosti i pretnji da ih treba "sve na kolac i po kratkom postupku", "za takve kao što ste vi metak je trošak... za vas je nož i žica". Do danas ni jedna krivična prijava nije dočekala podizanje optužnice ili optužnog predloga. Sa druge strane, do sada je protiv članova Inicijative pokretno više do 20 prekršajnih postupaka zbog organizovanja protesta, pa čak i zbog lepljenja nalepnica.

Potkup i pritisci na birače i političke aktere

U prvih mesec dana kampanje zabeleženi su slučajevi vršenja pritiska na birače i direktne i indirektno kupovine glasova na više lokacija širom Beograda. Takođe, zabeleženo je vršenje pritiska nad političkim akterima u pogledu onemogućavanja organizovanja okupljanja sa građanima u javnim prostorima, zatim zastrašivanja i jedan slučaj fizičkog nasilja.

Najveći broj informacija u vezi sa pritiscima na birače i potkupom birača dovođeni su u vezu sa vladajućim strankama na lokalnom i nacionalnom nivou, odnosno u cilju podrške listi "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!". Kampanju "od vrata do vrata" i prikupljanje tzv. sigurnih glasova, koji se sada zovu i "kapilarni glasovi", posmatrači su zabeležili gotovo isključivo kao organizovanu aktivnost predstavnika vladajuće Srpske napredne stranke.

Kao primer indirektno kupovine glasova, navodimo slučajeve u naselju Altina u Zemunu i u Banijskoj ulici u Zemunu, gde su primljene nepotvrđene informacije o dodeli humanitarne pomoći u zamenu za siguran glas. Zabeleženo je da su tokom obilaska građana opštine Savski venac, aktivisti SNS-a u kampanji "od vrata do vrata" promovisali i nudili na korišćenje različite besplatne programe koje organizuje opština. Takođe, na opštini Novi Beograd su posmatrači zabeležili da su penzionerima na toj opštini aktivisti SNS-a nudili besplatne preglede u OO SNS Novi Beograd. Zabeleženo je i deljenje ulja i brašna sigurnim glasačima na štandovima SNS na Novom Beogradu. Ovi slučajevi nisu usamljeni i posmatrači su širom Beograda izveštavali o situacijama u kojima se pokušava indirektno potkup glasova pomoću paketa sa prehrambenim namirnicama (ulje, šećer, brašno), paketa sa sredstvima za higijenu i kućnom hemijom, besplatnih zdravstvenih pregleda ili ponuda besplatnih programa u organizaciji opštine ili stranke.

Nepotvrđene informacije o direktno kupovini glasova zabeležene su na opštini Savski venac, kao i u opštini Zemun.

Zabeležene su i nepotvrđene informacije da su u nekim institucijama koje pružaju pomoć i usluge smeštaja ranjivim grupama građana vršeni pritisci na korisnike usluga da se upišu u listu sigurnih glasova.

Pritisci, zastrašivanja i fizički napadi nad političkim akterima su takođe zabeleženi u ovom izveštajnom periodu.

Zabeležen je fizički napad u nedelju, 4. februara, na aktiviste izbornog štaba liste "Dragan Đilas - Beograd pobeđuje, ljudi odlučuju!", tokom boravka za štandom koji je bio postavljen na Vračaru kod Kalenić pijace. Aktivisti ove liste su napadnuti od strane aktivista Srpske napredne stranke, koji su u tom trenutku bili okupljeni oko štanda izborne liste "Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd!" koji je bio postavljen u blizini. Tom prilikom, oteți su spiskovi sa imenima datim u ime sigurnog glasa. Povređenih nije bilo. Istog dana, prema navodima štaba liste "Aleksandra Vučića", desio se napad na aktiviste Srpske napredne stranke na Novom Beogradu.

Zabeleženo je onemogućavanje vršenja političke kampanje u javnim prostorima. Prema saznanjima do kojih je došla CRTA posmatračka misija, inicijativa "Ne davimo Beograd" je u okviru političke kampanje za predstojeće gradske izbore, a u skladu sa svojim opredeljenjima da se politika gradi na najnižem nivou, pokrenula seriju razgovora sa građanima Ovče, Koteža i Borče pod nazivom "Nismo građani drugog reda". Trebalo je da se razgovori održe u salama mesnih zajednica ovih naselja na levoj obali Dunava. Članovi Inicijative navode da su blagovremeno obavestili nadležne institucije, rezervisali i potvrdili termine: 10. januar MZ "Ovča" ulica Mihajla Emineskua 79, 16. januar MZ "Kotež" ulica Trajka Grkovića 5, 17. januar MZ "Stara Borča" ulica Ivana Milutinovića 12g. Uprkos blagovremenom ispunjenju uslova pomenuti sastanci sa građanima nisu održani, jer su nekoliko sati pre održavanja sastanaka članovi Inicijative obavestili da je u toku "renoviranje sala mesnih zajednica" i da se sastanci ne mogu održati. Zbog sprečenosti da koriste prostorije mesnih zajednica sastanci sa građanima su održani ispred mesnih kancelarija. Da članovi Inicijative i zainteresovani građani ne bi ušli u prostorije mesnih zajednica, obezbeđeno je i prisustvo policije. Ovakvom akcijom funkcionera GO Palilula došlo je do povrede prava građana da prostorije mesnih zajednica koriste radi razgovora i rešavanja lokalnih problema, kao i do povrede prava svih kandidata za gradske izbore na ravnopravan tretman.

Takođe, predstavnici CRTA posmatračke misije su organizovali i seriju sastanaka sa izbornim štabovima izbornih lista (iako su pozivi upućeni svim izbornim štabovima lista koje su predale kandidaturu, u ovom izveštajnom periodu su sastanci održani sa svega 7 izbornih štabova). Tokom sastanka sa izbornim štabom liste "Dragan Đilas - Beograd

odlučuje, ljudi pobeđuju!” predstavnicima CRTA posmatračke misije je saopšteno da je i ovoj listi onemogućeno da sprovodi kampanju u javnim prostorima (konkretno se radi o bioskopskoj sali u Mladenovcu). CRTIN posmatrač je u Mladenovcu zabeležio da je dozvolu uskratio Centar za kulturu Mladenovac, međutim u ovom trenutku CRTA posmatračka misija nije došla do više detalja o tome da li se radi o ciljanom onemogućavanju pristupa i da li su drugi politički akteri dovođeni u istu situaciju.

Slučajevi zastrašivanja su zabeleženi ponovo prema listi Inicijative “Ne davimo Beograd”. Svaki javni događaj sakupljanja potpisa u mesnim zajednicama bio je ispraćen prisustvom timova članova SNS koji su se okupljali u blizini, i nisu ostvarivali kontakt, ili su, kao na Banovom brdu, postavljali štandove pored aktivista ove liste. Potpisi su sakupljeni u MZ Ušće, koja je noć pre toga oblepljena plakatima uvredljivog sadržaja. Isto se ponovilo u Centru za kulturnu dekontaminaciju 26. januara. Prilikom prikupljanja potpisa u Mesnoj zajednici Banovo brdo, 28. januara 2018. godine, prostorije su bile oblepljene pretećim porukama koje su imale prizvuk antisemitizma i koje su dovele do uznemirenja zaposlenih u Mesnoj zajednici. Istog dana NN osobe su protrčavale pored ulaza i bacale letke na aktiviste Inicijative. Zastrašivanje aktivista i simpatizera ove liste prisutno je i na društvenim mrežama i u određenim medijima, gde se kroz poruke uvredljivog sadržaja, govor mržnje i niz dezinformacija pokušava obeshrabriti ova lista da nastavi da vodi kampanju. U odeljku o negativnoj kampanji i govoru mržnje opisani su detalji o ovim incidentima.

MEDIJI U KAMPANJI

Na osnovu više nalaza istraživanja javnog mnjenja, mediji su dominantan izvor informisanja građana na društveno-političke teme, a time i jedan od dominantnih faktora koji utiču na opredeljenje birača da li će učestvovati u izbornom procesu i ako da, za koga će glasati. U prethodnim izbornim ciklusima primećena je nejednaka zastupljenost aktera izbornog procesa u medijima. S tim u vezi, medijska slika je veoma važan pokazatelj uslova izborne trke u koju se uključuju subjekti izbornog procesa, ali i birači kao oni kojima ti akteri upućuju političke poruke putem medija.

Izbor medija i emisija koje CRTA posmatračka misija prati izvršen je na osnovu istraživanja javnog mnjenja o medijima iz kojih se građani i građanke Beograda najčešće informišu o političkim, ekonomskim i društvenim temama. Istraživanje je pokazalo da su osnovni izvor informisanja pre svega tradicionalni mediji (prvenstveno televizija, pa slede štampani mediji, radio i online izdanja ovih medija), zatim neposredno okruženje, pa tek onda društvene mreže i veb portali.

CRTA posmatračka misija je pratila izveštavanje: TV RTS (Drugi dnevnik, Jutarnji program i Beogradska hronika), TV Prva (Dnevnik), TV N1 (Dnevnik i Jutarnji program), Studio B (Vesti), TV Pink (Nacionalni dnevnik i Jutarnji program), portale Blic.rs, Kurir.rs i B92.net, kao i dnevne novine Blic, Večernje novosti, Kurir, Informer i Politika.

Medija monitoringom obuhvaćeni su kao akteri: predstavnici vladajuće većine i opozicije (lideri), gradski funkcioneri, državni funkcioneri, stranke i pokreti. Metodologija je obuhvatila praćenje: medijske zastupljenosti aktera; tonaliteta medijskih izveštaja; tipova poruka; “subjekata” i “objekata” plasiranja negativnih poruka i verbalnih napada; tema; slučajeva funkcionerske kampanje.

Iako su beogradski izbori raspisani 15. januara 2018. godine, što je označilo i zvaničan početak kampanje, o temi beogradskih izbora u medijima se govorilo intenzivno od jeseni prošle godine. Upravo zbog toga, CRTA posmatračka misija je započela monitoring medija 2. oktobra 2017. godine, pre raspisivanja izbora i zvaničnog početka kampanje kako bi utvrdila na koji način su građani i građanke mogli da se informišu o izborima, kao i kakve su poruke do njih stizale - bilo od vladajućih, bilo od opozicionih stranaka. Prvi presek¹⁹ je urađen 15. januara i obuhvatio je period od 2. oktobra 2017. godine do 15. januara 2018. godine, kada je kampanja zvanično počela. Nalazi prvog preseka

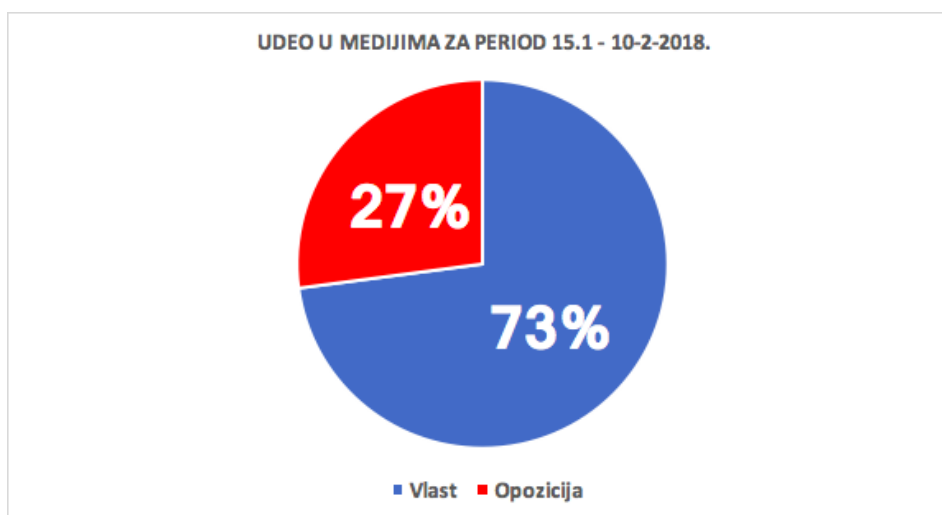
¹⁹ <https://goo.gl/11hrkJ>

pokazuju da su predstavnici vlasti bili zastupljeni skoro četiri puta više u medijima nego predstavnici opozicije, dok su zabeleženi i slučajevi tzv. "funkcionerske kampanje". Tim povodom CRTA posmatračka misija uputila je i preporuke za unapređenje medijske slike u izbornom procesu²⁰.

Drugi presek medija monitoringa, čije nalaze predstavljamo u ovom izveštaju, obuhvatio je aktivnosti u zvaničnoj izornoj kampanji - od 15. januara do 10. februara 2018. godine. Rezultati koje CRTA beleži u ovom periodu izborne kampanje uglavnom su u skladu s nalazima zabeleženim u prvoj fazi monitoringa - pre početka zvanične kampanje. U medijima i dalje ne postoji ravnopravna zastupljenost aktera, poruke i teme su nepromenjene. Ipak, uočen je značajan trend porasta tzv. funkcionerske kampanje u medijima.

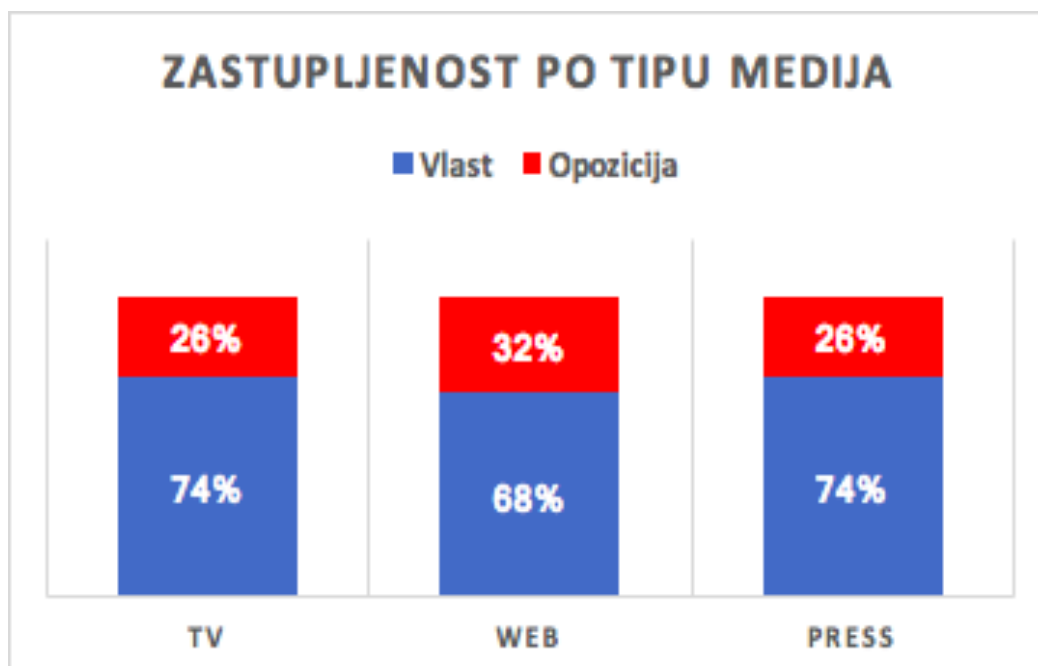
U ovom periodu analizirano je ukupno 1.428 medijskih priloga/članaka, koji su se direktno ili indirektno odnosili na predstojeće izbore za odbornike za Skupštinu Grada Beograda.

U odnosu na ukupan broj posmatranih priloga, opozicija je bila zastupljena u 27 odsto, a stranke na vlasti u čak 73 odsto slučajeva - što znači da je opozicija u medijima bila prisutna tri puta manje nego stranke vladajućeg bloka. Iako pokazuje neravnomernu zastupljenost u medijima, ovaj nalaz je ipak pozitivniji od nalaza iz prethodnog izveštajnog perioda, kada je odnos bio 22 prema 76 odsto u korist vladajućih stranaka.

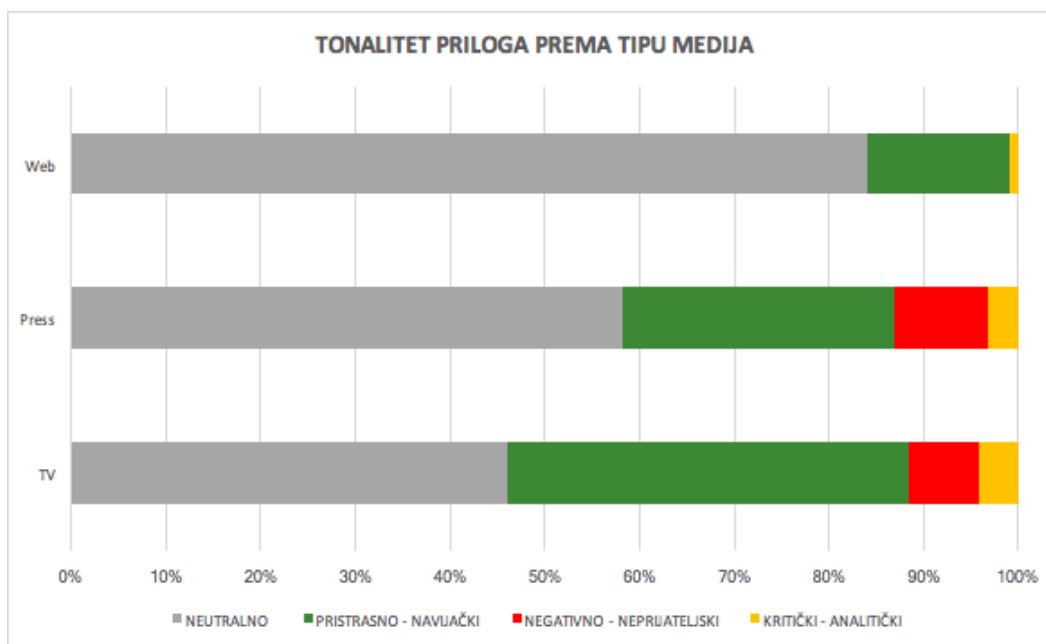


Određena promena zabeležena je i kada je u pitanju zastupljenost političkih aktera u različitim vrstama medija. U odnosu na prethodni period, kada su vladajuće stranke bile najzastupljenije na televizijama (74%), u ovom izveštajnom periodu je zabeleženo da se ovaj trend preneo i na štampane medije (74% priloga u korist vladajućih stranaka). Nešto balansiraniji su onlajn mediji, gde je odnos 32 prema 68 u korist vladajućih stranaka.

²⁰ <https://goo.gl/rjpBdo>

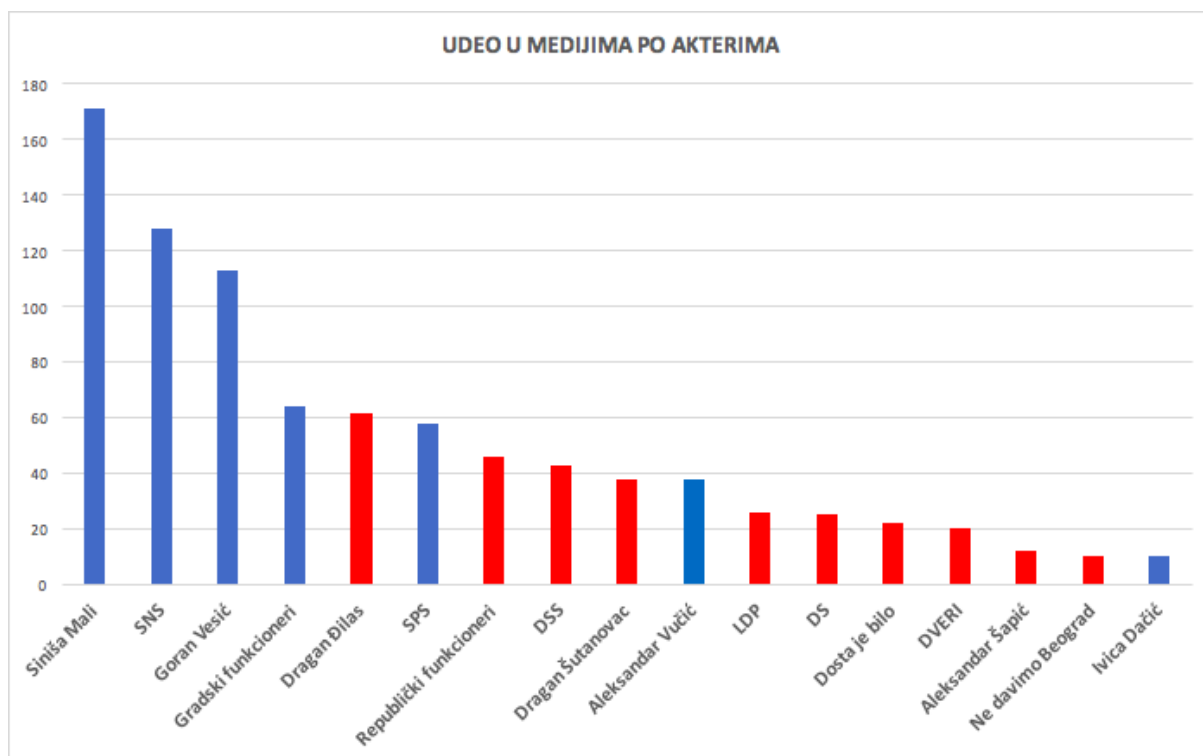


Najviše “navijačkih”²¹ priloga bilo je na televiziji. Čak 42 odsto od ukupnog broja posmatranih priloga imalo je pristrasan ili navijački ton. Od ukupnog broja novinskih članaka, 29 odsto bilo je pristrasno, dok je takav ton imalo 15 odsto priloga u onlajn medijima.



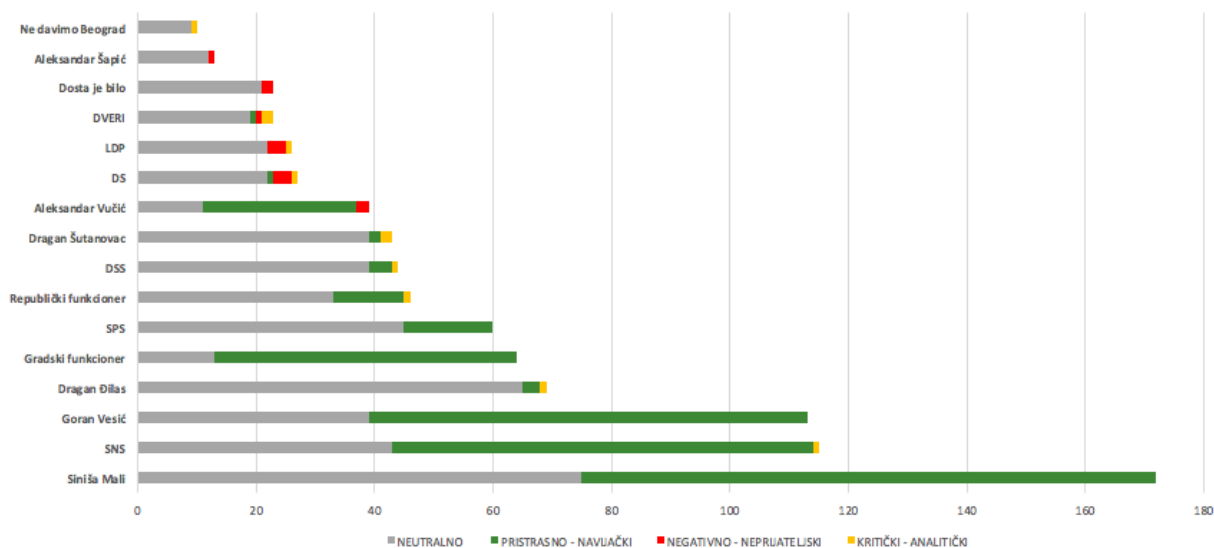
²¹ Pristrasan je i navijački onaj medijski prilog u kome se promovira i propagira jedna politička opcija - prilog u kome se sve o čemu se izveštava prikazuje samo i isključivo u pozitivnom svetlu, bez ijednog pitanja ili dileme; prilog koji po tonu i strukturi može funkcionisati i kao prilog u stranačkom glasilu. Osim toga, pristrasan je i navijački prilog u kome se o nekom događaju izveštava jednostrano, iako postoji više mogućih strana i mišljenja; prilog u kome jedan sagovornik napada drugog, a drugom nije data ni prilika da odgovori; prilog u kome jedna stranka nešto saopštava o drugoj, a ne objavljuje se povod ili razlog tog saopštenja; prilog čijim se naslovom sugerira superiornost jedne u odnosu na druge političke opcije; prilog u kome se na snimcima i fotografijama subjekat prikazuje većim, vrednijim, empatičnijim, sposobnijim ili atraktivnijim nego što jeste.

Od pojedinačnih političkih aktera, u medijima u ovom periodu su najzastupljeniji bili gradonačelnik Siniša Mali i gradski menadžer Goran Vesić, dok je među opozicionim političarima medijski najprisutniji bio Dragan Đilas. Jedina promena u odnosu na prethodni period jeste "uspon" Dragana Đilasa na spisku medijski najprisutnijih predstavnika opozicije. Do zvaničnog početka kampanje, on je bio tek šesti po broju medijskih objava u odnosu na druge opozicione lidere ili stranke.



Tekstovi o Siniši Malom i Goranu Vesiću u velikoj većini imali su u pristrasno-navijački ton, za razliku od tekstova o Dragana Đilasu koji su uglavnom bili neutralni i fokusirani samo na praćenje njegovih dnevnih aktivnosti. Ovo je u skladu s nalazom po kome su prilozi o vladajućim strankama pretežno pristrasni, a prilozi o opoziciji pretežno neutralni, što je bio slučaj i u monitoringu pre zvaničnog početka izborne kampanje.

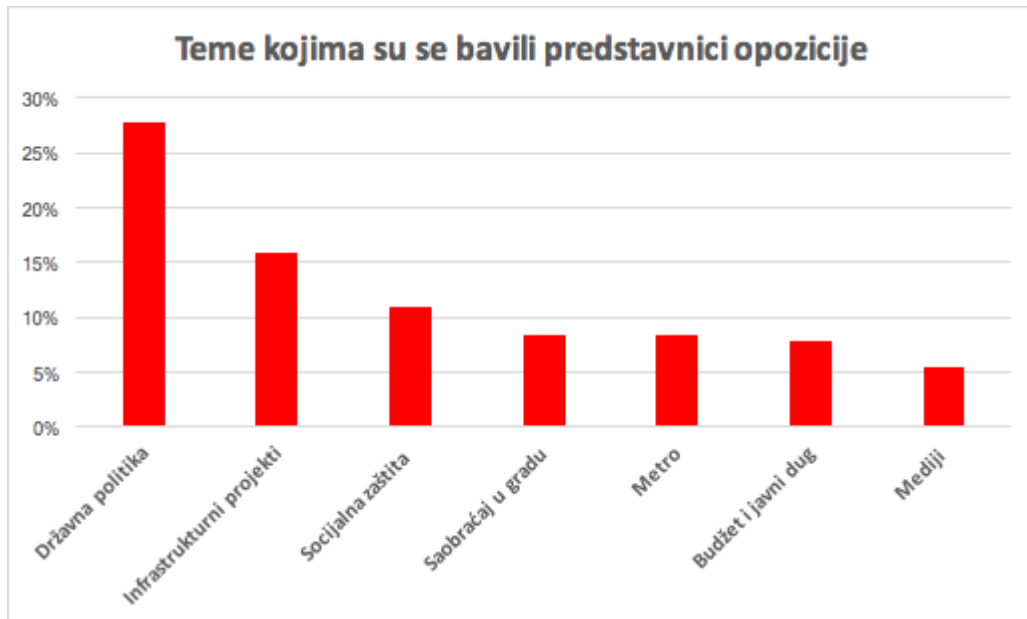
TONALITET PREDSTAVLJENOSTI AKTERA



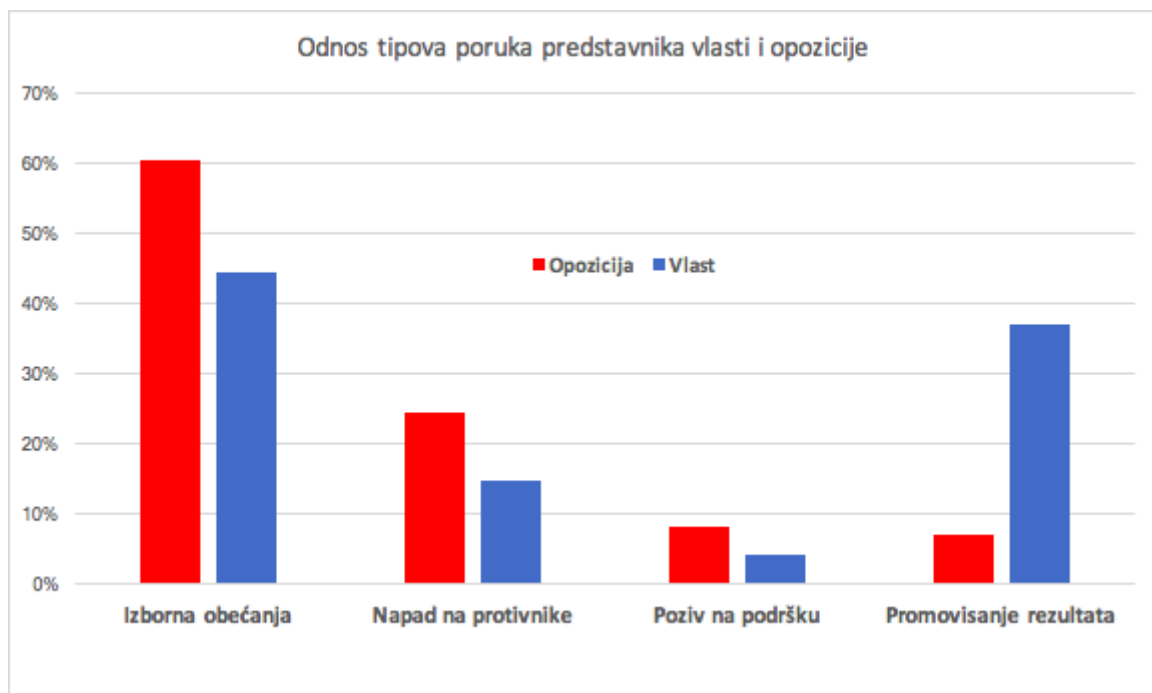
Glavna tema stranaka na vlasti bili su infrastrukturni projekti, socijalna zaštita, saobraćaj u gradu, kulturni i sportski događaji i nove investicije, dok je državna politika znatno slabije zastupljena kao tema. Za razliku od njih, opozicione stranke su se u najvećem broju medijskih pojavljivanja bavile upravo državnom politikom, skoro duplo manje infrastrukturnim projektima, a još ređe socijalnom zaštitom, saobraćajem u gradu, metroom i gradskim budžetom. Opet različito od stranaka na vlasti, opozicija se u svojim medijskim nastupima bavila i medijima.

Ovaj nalaz takođe odgovara stanju zabeleženom pre izborne kampanje, što znači da politički akteri nisu promenili fokus svojih interesovanja i kampanja.

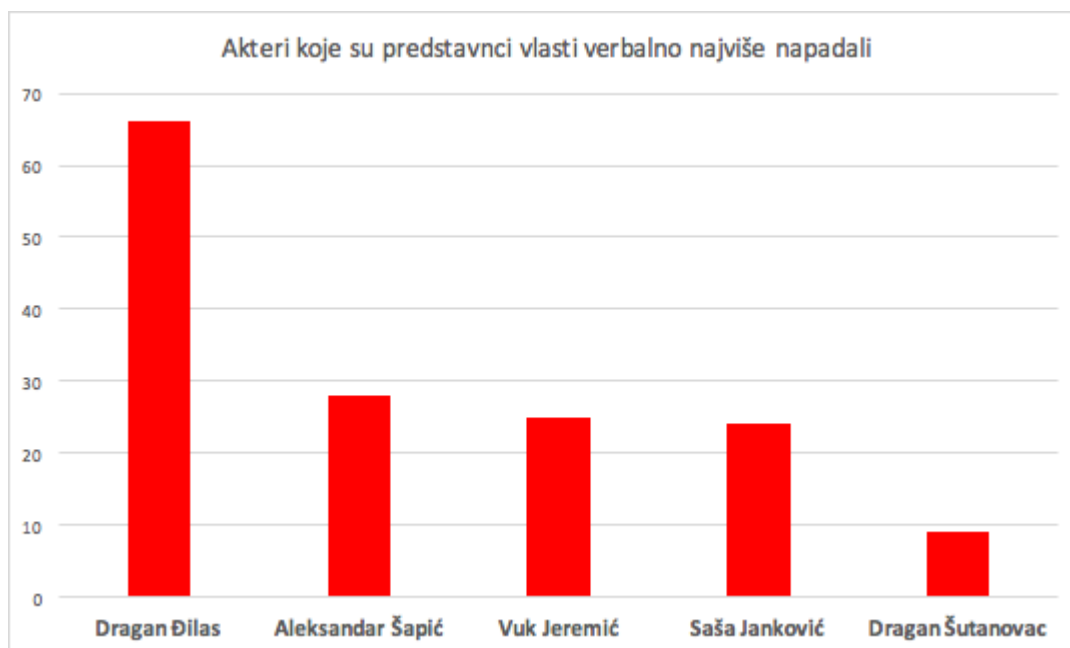




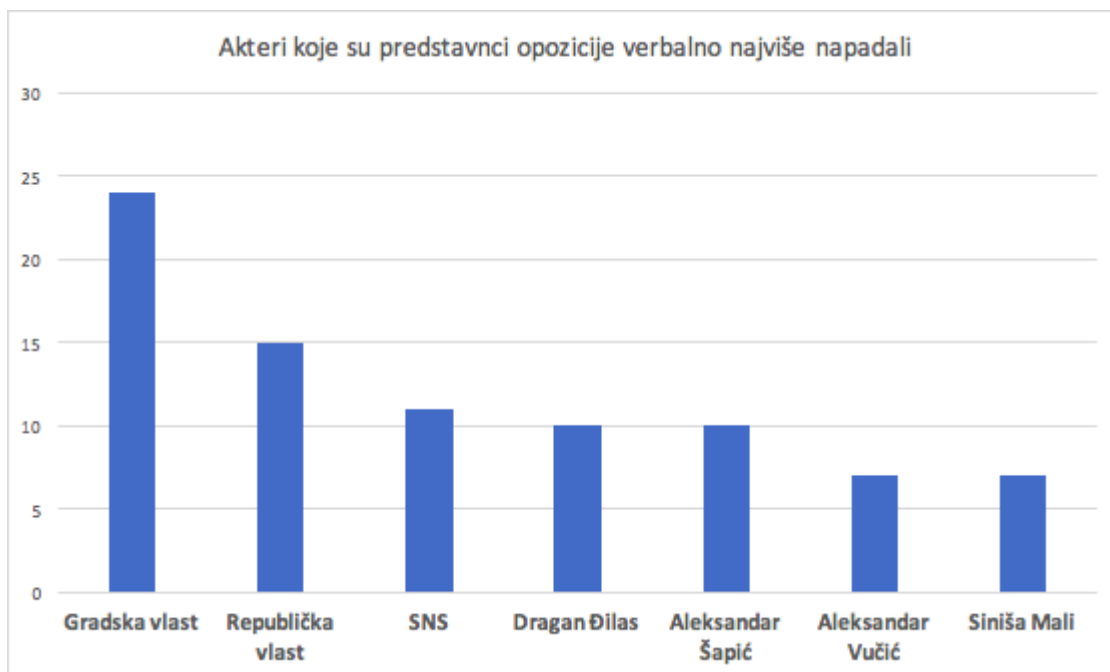
Kada je u pitanju odnos poruka koje šalju predstavnici vlasti i opozicije, vlast više od opozicije promovira svoje rezultate, dok opozicija dominira u izbornim obećanjima, napadima na političke protivnike, pa i pozivu na podršku.



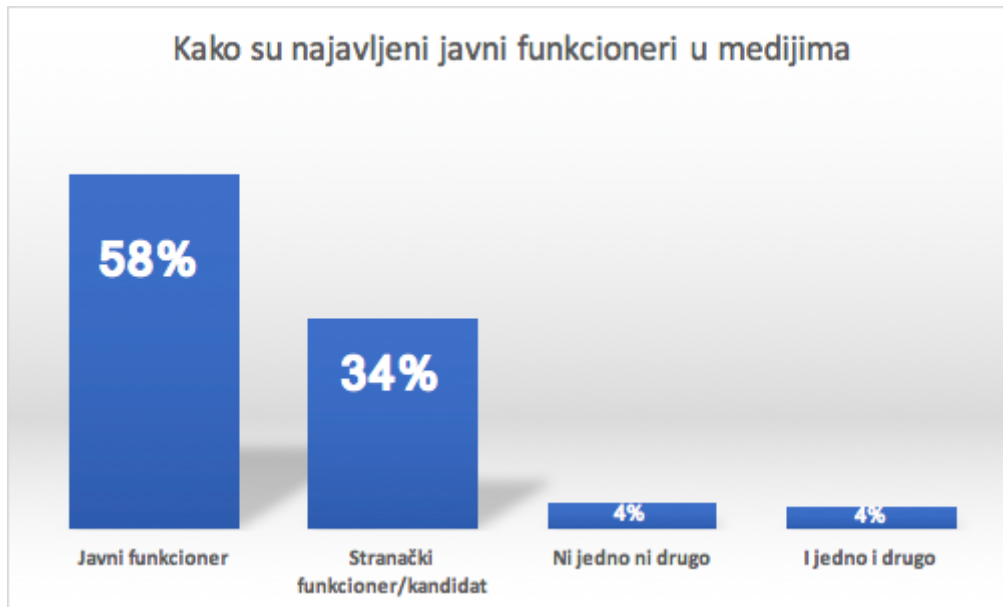
Od svih predstavnika vlasti, političke protivnike najčešće napada Srpska napredna stranka. U najvećem broju slučajeva napadi su bili usmereni ka Draganu Đilas, praktično duplo manje prema Aleksandaru Šapiću, a zatim slede Vuk Jeremić, Saša Janković i Dragan Šutanovac. Ovo je inače trend zapažen i u prethodnom medijskom monitoringu.



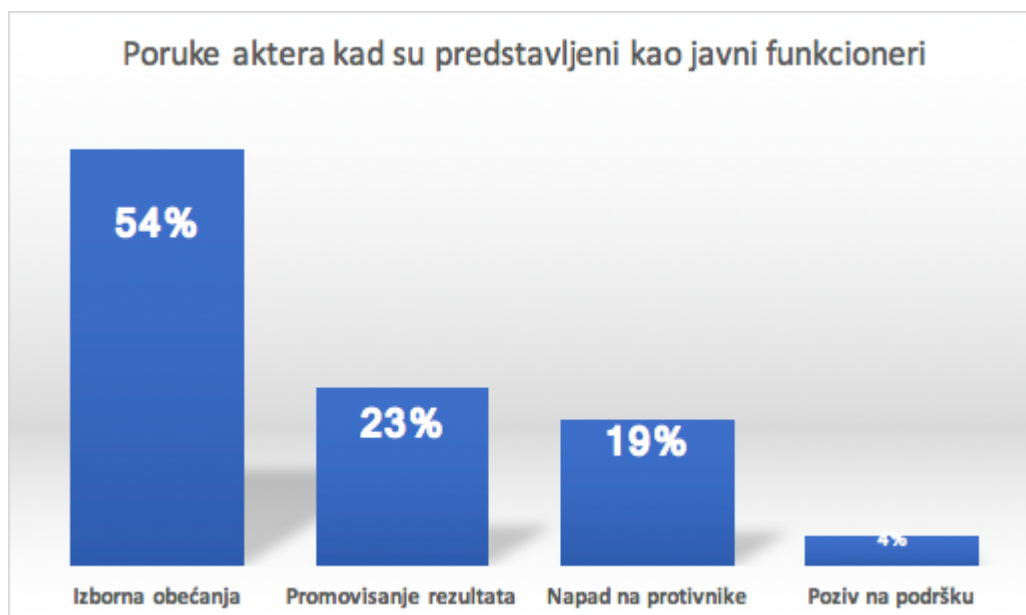
Kada kritikuju i napadaju svoje političke protivnike u medijima, predstavnici opozicije kritikuju pre svega gradsku vlast, republičku vlast, Srpsku naprednu stranku. Ono što je zanimljivo jeste da predstavnici opozicije u svojim nastupima više verbalno napadaju Dragana Đilasa i Aleksandra Šapića nego Aleksandra Vučića i Sinišu Malog. Od opozicionih stranaka, svoje protivnike najčešće napada Dosta je bilo - čija je meta najčešće Aleksandar Šapić, dok je Dragan Đilas drugoplasirani na listi opozicionara koji najčešće napadaju - s tim što on kritikuje gradsku vlast.



U 58 odsto slučajeva, javni funkcioneri su predstavljeni u medijima svojom javnom funkcijom, a u 34 odsto kao predstavnici stranaka.



U situacijama kada su predstavljeni kao javni funkcioneri, oni su se uglavnom bavili stranačkim i predizbornim temama i porukama: u 54 odsto takvih slučajeva (odnosno više od polovine) iznosili su predizborna obećanja; u 23 odsto su promovisali rezultate, u čak 19 odsto slučajeva napadali svoje političke protivnike, a u 4 odsto priloga pozivali građane da im daju podršku. U odnosu na medijski monitoring pre izborne kampanje, udvostručen je procenat slučajeva "funkcionerske kampanje u medijima": tada su javni funkcioneri tako bili i predstavljeni u 54 odsto slučajeva, a izborna obećanja su sa svojih javnih funkcija davali svaki četvrti put - odnosno u 25 naspram sadašnjih 54 odsto slučajeva.



KORIŠĆENJE JAVNIH RESURSA U KAMPANJI

Zakonodavstvo Republike Srbije ima brojne pravne norme i propise koji uređuju materiju (ne)korišćenja javnih resursa kako izvan tako i tokom izborne kampanje. U kontekstu izborne kampanje propisi koji su najviše relevantni su: Zakon o agenciji za borbu protiv korupcije (pre svega član 29. koji uređuje oblast *vršenja funkcije u političkoj stranci, odnosno političkom subjektu* - tzv. funkcionerska kampanja) i Zakon o finansiranju političkih aktivnosti (glava IV predmetnog zakona uređuje oblast finansiranja troškova izborne kampanje). Međutim, postojanje propisa i pravnih normi (za neke od njih su čak predviđene i konkretne novčane kazne kako za političke subjekte tako i za same funkcionere/političke aktere) ne sprečava političke aktere i druge subjekte da vrše zloupotrebu javnih resursa u izbornoj kampanji. Protivpravno korišćenje javnih resursa u kampanji kao pojavu u izbornom procesu u Srbiji primetila je kako CRTA posmatračka misija tokom trajanja izbornih kampanja 2016. i 2017. godine²² tako i relevantne međunarodne posmatračke misije, pre svega OEBS (ODIHR) posmatračka misija²³.

Navedeni trend korišćenja javnih resursa u kampanji je nastavljen i tokom predizborne kampanje za odbornike Skupštine grada Beograda.

U okviru posmatranog perioda CRTA posmatračka misija je preko svojih dugoročnih posmatrača zabeležila slučajeve različitih vidova zloupotreba javnih resursa i podnela ukupno 14 prijava Agenciji za borbu protiv korupcije, kao i 2 prijave nadležnim inspekcijским službama. Budući da se na svim nivoima vlasti u Srbiji nalaze uglavnom predstavnici SNS, kada se govori o slučajevima zloupotreba javnih resursa uglavnom se govori o slučajevima kršenja od strane predstavnika SNS i/ili njihovih koalicionih partnera na republičkom nivou.

Slučajevi funkcionerske kampanje su prepoznati kao najdominantniji u ovom izveštajnom periodu. Naime, funkcionerska kampanja je bila prisutna kako kod gradskih funkcionera tako i onih najviših na republičkom nivou (ministri Vlade Republike Srbije). Kao novinu u ovom izbornom ciklusu možemo izdvojiti slučajeve organizovanja raznih kulturno/zabavnih događaja od strane gradskih opština a sa prikrivenim ciljem promocije određene izborne liste.

Radi lakšeg prikaza narednog dela izveštaja CRTA posmatračka misija je analizirala sledeće vidove/tipove zloupotrebe javnih resursa u izbornoj kampanji:

1. Funkcionerska kampanja
2. Organizovanje kulturno/zabavnih događaja u cilju promocije političkog subjekta
3. Korišćenje javnih preduzeća i angažovanje zaposlenih u svrhu finansijske ili logističke podrške
4. Pokretanje socijalnih programa i humanitarnih akcija

Funkcionerska kampanja

Kao dominantan vid zloupotrebe javnih resursa u izbornoj kampanji tokom ovog perioda izveštavanja CRTA posmatračka misija je zabeležila slučajeve funkcionerske kampanje. CRTA posmatračka misija je pod funkcionerskom kampanjom podrazumevala sve slučajeve u kojima funkcioneri koriste javne resurse i skupove, kao i susrete koje imaju u svojstvu funkcionera za promociju političkih stranaka, što je u skladu sa čl.29. st 2 Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije.

Zabeleženi slučajevi su se odnosili kako na lokalne funkcionere tako i na najviše državne funkcionere (ministre). Skupove koje su funkcioneri iskoristili za promociju različitih izbornih lista, tokom svog radnog vremena, su bili

²² CRTA nalaze o zloupotrebi javnih resursa tokom izborne kampanje, kao i preporuke za unapređenje stanja u ovoj oblasti možete pronaći na sledećim linkovima- <https://goo.gl/6d9KKX> i <https://goo.gl/xZW1ew>.

²³ OSCE (ODIHR) izveštaje možete pronaći na sledećim linkovima- <https://goo.gl/pSrqqG> i <https://goo.gl/fYyz3v>.

različiti po svojoj prirodi i obuhvatali su otvaranje parkova, igrališta, renoviranih puteva i saobraćajnica, posete školama, domovima zdravlja i bolnicama, različite vidove zborova građana, druženja i drugih okupljanja sa građanima.

U nekoliko izolovanih slučajeva prilikom organizovanja zborova građana i drugih vidova okupljanja u prostorijama gradskih opština i mesnih zajednica, na kojima su učestvovali kako lokalni tako i republički funkcioneri, građani su bili dovoženi organizovano autobusima privatnih prevoznika koji su imali jasno istaknute političke plakate i postere.

U nastavku izveštaja biće navedeni samo pojedini-karakteristični slučajevi funkcionerske kampanje koji su zabeleženi od strane CRTA dugoročnih posmatrača i koji se odnose samo na funkcionere koji svoje funkcije vrše na nacionalnom (republičkom) nivou.

- Ministar rudarstva i energetike Aleksandar Antić je tokom radnog vremena, u 11h 2. februara razgovarao sa građanima u Knez Mihailovoj ulici;
- Razgovor sa građanima Borče, 2. februara tokom radnog vremena ministra za trgovinu, turizam i telekomunikacija Rasima Ljajića;
- 3. februara na Voždovcu je bilo najavljeno druženje građana sa predsednikom Srbije - Aleksandrom Vučićem. Najavljeno druženje je predstavljao miting podrške izbornoj listi Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd;
- Pružanje pravnih saveta ministarke pravde Nele Kuburović stanovnicima opštine Novi Beograd, 6. februara i pozivanje da se glasa za izbornu listu Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd;
- Poseta potpredsednice Vlade Zorane Mihajlović i druženje sa građanima Obrenovca, 5. februara na kome je iskoristila svoju funkciju radi promocije izborne liste Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd;
- Poseta ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Branislava Nedimovića Paliluli i Surčinu, 2. februara tokom radnog vremena.

Osim funkcionera na republičkom nivou primećena je i povećana aktivnost lokalnih funkcionera koji su i po nekoliko puta dnevno posećivali različite gradske opštine i razgovarali sa građanima, otvarali različite tipove komunalnih radova, započinjali akcije čišćenja i komunalnog spremanja. Aktivnosti lokalnih funkcionera su po pravilu tokom i neposredno posle završetka događaja bile iskorišćene za promotivne spotove uglavnom izborne liste Aleksandar Vučić- Zato što volimo Beograd.

- Gradonačelnik Beograda i predsednik opštine Palilula zajedno sa kandidatima sa liste SNS govore o razvoju grada i pozivaju građane da glasaju za listu SNS – događaj se odigrao 9. februara ispred tržnog centra „Big Fashion“ u Višnjičkoj ulici;
- Predsednik opštine Palilula Aleksandar Jovičić aktivno učestvuje u kampanji – 9. februara je bio na predizbornom skupu SNS u naselju Krnjača, na kome je učestvovao i Nebojša Stefanović, kao predsednik gradskog odbora SNS, dok je Aleksandar Jovičić bio u svojstvu predsednika opštine, iako je skup najavljen kao stranački, promotivni skup;
- Otvaranje nove službe Hitne pomoći u Surčinu 1. februara od strane gradonačelnika Beograda Siniše Malog. Prilikom otvaranja gradonačelnik je iskoristio priliku da napomene da je otvaranjem Hitne pomoći ispunjeno još jedno predizborno obećanje SNS-a;
- Gradski menadžer Goran Vesić je tokom radnog vremena 2. februara obišao centar grada, tržni centar, pekaru i hotel, u svojstvu funkcionera tokom radnog vremena, da bi odmah tokom istog dana bio predstavljen promotivni spot sa istim aktivnostima Gorana Vesića ali ovaj put u svojstvu funkcinera SNS-a.

Korišćenje javnih preduzeća i angažovanje zaposlenih u svrhu finansijske ili logističke podrške

Jedan od dominantnih vidova zloupotrebe javnih resursa u kampanji predstavlja korišćenje usluga javnih preduzeća za potrebe izborne kampanje. Nedorečene zakonske odredbe omogućavaju javnim preduzećima da svoje usluge pružaju političkim subjektima, a da za to ne snose odgovornost. Naime, sam Zakon o finansiranju političkih aktivnosti u članu 12. predviđa zabranu finansiranja političkog subjekta od strane javnog preduzeća. Pojam finansiranje se odnosi kako na uplaćivanje novčanih sredstava tako i na davanje priloga u vidu usluga pruženih bez naknade ili pod uslovima koji odstupaju od tržišnih. Sa druge strane bitno je napomenuti i da Zakon o javnim preduzećima zabranjuje korišćenje imovine, aktivnosti, imena i vizuelnog identiteta javnog preduzeća u svim aktivnostima vezanim za političke stranke i izborne kampanje, kao i svaku drugu upotrebu javnih preduzeća u političke svrhe.

Tokom datog perioda izveštavanja, CRTA dugoročni posmatrači su zabeležili četiri slučaja korišćenja javnih preduzeća za potrebe izborne kampanje. Od zabeležena četiri slučaja, u dva se pojavljuju zaposleni i mehanizacija JKP Zelenilo, dok je u jednom slučaju u pitanju JKP Gradska čistoća. Poslednji četvrti slučaj se odnosi na korišćenje vozila Doma zdravlja iz Pančeva.

Osim učestvovanja javnih preduzeća u izbornoj kampanji, CRTA dugoročni posmatrači su zabeležili i izolovane slučajeve angažovanja zaposlenih u svrhu kampanje. Iako angažovanje zaposlenih *per se* ne podrazumeva protivzakonito delovanje političkih aktera bitno je izdvojiti ovakve slučajeve iz razloga što su zaposleni u neretkom broju slučajeva primorani ili ucenjeni da učestvuju u aktivnostima tokom izborne kampanje. Izolovane slučajeve angažovanja zaposlenih u svrhu kampanje CRTA dugoročni posmatrači su primetili u sledećim slučajevima:

- OO SNS Surčin podržao je tribinu na temu *Prevenције malignih oboljenja* na kojoj su učestvovali doktori/predavači iz Doma zdravlja u Zemunu;
- U MZ Jakovo organizovana je zdravstvena tribina na kojoj su učestvovali doktori/predavači iz Doma zdravlja u Zemunu;
- Zaposleni u GSP Beograd aktivno su učestvovali u promotivnim spotovima izbornih lista Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju i Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd.

Pokretanja socijalnih programa ili humanitarnih akcija

Tokom trajanja izborne kampanje za izbor odbornika Skupštine grada Beograda CRTA posmatračka misija je primetila nastavak trenda organizovanja podele humanitarne pomoći koji je primećen tokom izbornog procesa 2016. i 2017. godine. Naime, u okviru prvog izveštajnog perioda, dugoročni posmatrači su registrovali dva slučaja deljenja humanitarne pomoći i jedan slučaj pokretanja socijalnih programa. Takođe, CRTA dugoročni posmatrači su registrovali jedan slučaj direktne donacije od strane vladajuće stranke u korist lokalne gimnazije u Zemunu. Osim registrovana dva slučaja deljenja humanitarne pomoći (na teritoriji gradske opštine Zvezdara i Rakovica) CRTA dugoročni posmatrači su došli do nepotvrđenih informacija o dodeli humanitarne pomoći u zamenu za siguran glas. U naselju Altina u Zemunu, Banijskoj ulici u Zemunu, na Vračaru, Savskom Vencu, kao i na drugim lokacijama širom Beograda zabeleženi su slučajevi indirektnog potkupa glasova u zamenu za pakete koji sadrže prehrambene namirnice (ulje, šećer, brašno) i zdravstvene preglede.

Slučajevi deljenja humanitarne pomoći su primećeni:

1. Deljenje paketa humanitarne pomoći građanima opštine Voždovac od strane izborne liste Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd;

2. Prilikom posete starijim sugrađanima sa teritorije Malog Mokrog Luka aktivisti SPS su delili pakete sa humanitarnom pomoći;
3. Opštinski odbor SNS Rakovica je 5. februara u saradnji sa gradskom opštinom Rakovica pokrenuo niz socijalnih radionica i programa koji su namenjeni deci i starijim građanima.

Deljenjem humanitarne pomoći politički subjekti direktno krše član 19. i član 23. Zakona o finansiranju političkih subjekata. Predmetni članovi taksativno predviđaju šta se smatra troškom izborne kampanje koji su politički subjekti ovlašćeni da imaju/preduzimaju tokom trajanja izborne kampanje. Zakon izričito navodi da *troškovi izborne kampanje su troškovi političke aktivnosti u toku izborne kampanje*. Kako se humanitarna pomoć ne može ni na koji način smatrati troškovima političkih aktivnosti kako u toku izborne kampanje tako i u okviru redovnih aktivnosti političkih subjekata, takva aktivnost političkih subjekata predstavlja direktno kršenje gorespomenutih članova zakona. Bitno je napomenuti i da oni politički subjekti koji dele humanitarnu pomoć mogu biti podvrgnuti prekršajnoj odgovornosti i novčanoj kazni u iznosu od 200.000 do 2.000.000 dinara.

Kulturno-zabavni događaji u svrhu promocije političkih subjekata

Tokom trajanja izborne kampanje CRTA posmatračka misija je primetila novi vid funkcionerske kampanje, koji nije bio izražen tokom izbornog ciklusa 2016. i 2017. godine, a koji se odnosi na razne vidove organizovanja kulturno-zabavnih događaja u svrhu promocije političkih subjekata. Naime, ova grupa događaja je organizovana od strane gradskih opština i predstavlja *poklon gradske opštine svojim sugrađanima*. Samo organizovanje kulturno-zabavnih događaja od strane jedinica lokalne samouprave ne predstavlja zloupotrebu korišćenja javnih resursa. Međutim, ono što se prilikom ove izborne kampanje izdvaja jeste da na svim događajima pored umetnika koji nastupaju/izvode program gostuju i čelnici gradskih opština koji javno izražavaju svoju podršku izornoj listi Aleksandar Vučić - Zato što volimo Beograd. Osim toga i sami umetnici tokom trajanja svog programa pozivaju posetioce da glasaju za spomenutu listu. Dakle, ovakav vid događaja predstavlja jedan poseban-hibridni vid funkcionerske kampanje koji podrazumeva klasično kršenje člana 29. Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije i pozivanje za glasanje od strane istaknutih estradnih umetnika tokom trajanja kulturno-zabavnih događaja. CRTA dugoročni posmatrači su zabeležili organizovanje koncerata na kojima su nastupali estradni umetnici Aca Lukas i Šaban Šaulić u gradskim opštinama Surčin, Zemun, Barajevo i Rakovica. Osim toga, u opštini Rakovica je zabeleženo i organizovanje drugih kulturnih manifestacija (predstava, tribina i performansa).

Primeri kulturno zabavnih događaja:

- Koncert Šabana Šaulića u Surčinu 10. februara koji je organizovala Opština Surčin (najavljen na sajtu Opštine), na kome se pojavio i održao govor predsednik opštine, i na kome je pevač indirektno pozvao publiku da glasa „za opciju br.1“. Lokacija (Otvorena scena „Progar“ u Bojčinu je takođe javni resurs).
- Na sajtu opštine Zemun najavljen je besplatni koncert pevača Ace Lukasa „kao poklon građanima“. Jasno je navedeno da je organizator koncerta Opština Zemun i da je koncert besplatan. Koncert je i održan 8. februara 2018. godine u 19h pod nazivom "Od Ace za Zemun" u Batajnici, u Novom naselju u opštini Zemun. Tokom koncerta, pevač je izjavio: "Ne može svako da dovede Acu Lukasa da peva za džabe, a znamo ko me je doveo ovde i ko je ovo uspeo da uradi, tako da znate da treba da zaokružite opciju 1, jer je 4. marta to jedina prava opcija" i "Najbolji idu sa najboljima", nakon čega je na bini održao govor i predsednik opštine Dejan Matić koji je izjavio da je "ovaj koncert poklon svim građanima Zemuna od opštine". Predsednik opštine nije pominjao stranku kojoj pripada, ali je izjavom Ace Lukasa jasno da je ovim manifestacija koja je predstavljena (u najavama događaja i na zvaničnom sajtu opštine) kao poklon građanima i građankama Zemuna zloupotrebljena u svrhe predizborne kampanje i promocije Srpske napredne stranke.

Primer zloupotrebe javnih resursa - Predsednik opštine Grocka sa biračima

Sastanak predsednika Opštine Grocka sa građanima je jedan od primera promotivnih aktivnosti u kampanji u kojoj je došlo do zloupotrebe javnih resursa ali i mogućeg nastanka krivičnih dela u vezi sa glasanjem. Naime, sastanak predsednika gradske opštine Grocka sa građanima je održan 6. februara 2018. godine i to povodom zahteva građana za asfaltiranje određenih ulica u tom naselju²⁴.

Sastanak je održan u velikoj sali SO Grocka i bio je najavljen na sajtu Opštine Grocka kao sastanak opštinskog i gradskog rukovodstva radi rešavanja problema građana. Sastanak je, međutim, iskorišćen za promovisanje liste kandidata za odbornike na predstojećim gradskim izborima, pod nazivom „Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd“. Na ovaj način jasno je došlo do povrede zakonskih odredbi i do slučaja tzv. funkcionerske kampanje i zloupotrebe javnih resursa.

Tokom sastanka razgovor je vođen sa svim prijavljenim građanima, po određenom spisku. U jednom trenutku, predsednik opštine je pročitao ime jedne građanke i konstatovao da ona nije glasala na prethodnim izborima, poručujući joj da „mi to znamo“ i da ukoliko hoće nešto od države, mora i da „glasa za državu“, jer je to „obostrani interes“.

Ovom prilikom predsednik opštine Grocka povredio je jedno od osnovnih obeležja glasačkog procesa, a to je tajnost glasanja. Ustav Republike Srbije, član 52, govori da je glasanje tajno i lično. Ostaje nejasno na koji način predsednik opštine Grocka poseduje informaciju da li je određeni građanin glasao na izborima. Izborne komisije vode evidenciju o procentualnom odzivu birača i ukupnoj izlaznosti, kako na teritorijama opština, tako i na teritoriji cele Republike, ali nije moguće voditi evidenciju o tome da li je određeni birač glasao.

Samim tim, pozivanje određenih građana da „daju glas državi“, da bi „nešto od nje mogli da traže“ predstavlja svojevrsan pritisak na birače, a može se tumačiti i kao postojanje elemenata određenih krivičnih dela iz člana 155 KZ-a st.2 „Ko silom ili pretnjom prinudi drugog da na izborima, glasanju o opozivu ili na referendumu vrši ili ne vrši pravo glasanja ili da glasa za ili protiv određenog kandidata odnosno predloga, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine“ i iz člana 156 KZ-a. „Ko drugome nudi, daje, obeća nagradu, poklon ili kakvu drugu korist da na izborima ili na referendumu glasa ili ne glasa ili da glasa u korist određenog lica odnosno predloga, kazniće se...“. Ukoliko se uzme u obzir ceo kontekst sastanka, slike nosioca liste na gradskim izborima, kao i način obraćanja Predsednika opštine Grocka, jasno je da je izvršen pritisak na građane za koga treba da glasaju i za to im je obećana odgovarajuća korist (asfaltiranje ulice).

²⁴ <http://www.grocka.rs/prijem-gradjana-kod-predsednika-simonovica-2/>

KAKO PRATIMO IZBORNI PROCES

CRTA, u svojstvu domaće posmatračke misije, prati celokupan izborni proces izbora za odbornike Skupštine grada Beograda 2018. godine.

PERIOD PRE IZBORNOG DANA

Tokom ovog perioda naš tim dugoročnih posmatrača prati više aspekata izbornog procesa pre samog izbornog dana: izbornu kampanju (opšte informacije u vezi sa kampanjom; glavne teme kampanje; generalnu atmosferu kampanje; slučajeve neregularnosti ali i slučajeve teških povreda izbornog zakona tokom izvođenja kampanje), korišćenje javnih resursa u kampanji i izveštavanje medija o kampanji, izbornim listama i kandidatima. U trenutku pisanja ovog izveštaja CRTI nije omogućeno posmatranje rada Gradske izborne komisije, te o tom segmentu izbornog procesa CRTA nije u mogućnosti da izveštava javnost.

Imajući u vidu da mediji imaju važnu ulogu u izbornom procesu, posebna pažnja izveštavanju medija o temi beogradskih izbora posvećena je i u periodu tri meseca pre zvaničnog raspisivanja izbora.

U periodu od 1. februara do dana izbora 4. marta 2018. godine 50 dugoročnih posmatrača, obučeni po najvišim međunarodnim standardima, raspoređeni su u svakoj beogradskoj opštini, što omogućava jednak pristup informacijama o toku i trendovima izbornog procesa za teritoriju Beograda.

Naša metodologija za dugoročno praćenje izbornog procesa se bazira na najvišim međunarodnim standardima za posmatranje izbora (*Deklaracija o principima za međunarodno posmatranje izbora*²⁵, *Kodeks ponašanja za međunarodne posmatračke izbora*, *Deklaracija o principima za nepartijsko posmatranje izbora od strane građanskih organizacija*²⁶ i *Kodeks ponašanja za nepartijske posmatračke*) što nam omogućava da izveštavamo o kvalitetu samog izbornog procesa.

IZBORNI DAN – 4.mart 2018. godine

Naš fokus tokom izbornog dana biće posmatranje kvaliteta procesa tokom dana izbora. Naši posmatrači biće raspoređeni unutar i ispred biračkih mesta na osnovu reprezentativnog, slučajnog uzorka. Naši mobilni timovi pratiće dešavanja van uzorkovanih biračkih mesta u svim beogradskim opštinama na izborni dan. Naši predstavnici pratiće i rad Gradske izborne komisije.

Nakon intenzivnog treninga sprovedenog od strane CRTA tima, naši posmatrača će pratiti i izveštavati o kvalitetu izbornog procesa sa 450 biračkih mesta. Oni će biti na biračkim mestima od početka priprema za otvaranje biračkih mesta, pa sve dok članovi biračkih odbora ne objave rezultate izbora za posmatrano biračko mesto, čime će se obezbediti sveobuhvatan uvid u dešavanja na biračkim mestima tokom izbornog dana.

PERIOD POSLE IZBORNOG DANA

CRTA posmatračka misija će pratiti rad Gradske izborne komisije do saopštavanja zvaničnih rezultata, kao i proces žalbi na rad biračkih odbora i Gradske izborne komisije ukoliko ih bude.

²⁵ <https://www.ndi.org/dop>

²⁶ <https://www.ndi.org/DoGP>

KAKO OBAVEŠTAVAMO JAVNOST O NALAZIMA

Na osnovu obrađenih podataka, pripremaćemo izveštaje koje ćemo predstavljati javnosti. Tokom predizbornog perioda objavićemo izveštaje o nalazima naše dugoročne posmatračke misije kako bismo javnost upoznali sa kvalitetom izbornog procesa u posmatranom periodu, kao i mogućim nepravilnostima.

O toku izbornog dana, kvalitetu procesa, izlaznosti i rezultatima glasanja 4. marta, javnost ćemo obavještavati iz CRTA press centra. Preliminarne rezultate monitoringa izbornog dana predstavitićemo javnosti u ponedjeljak, 5. marta nakon analize podataka sa ciljem da distribuiramo važne nalaze javnosti i akterima uključenim u izborni proces.

Finalni izveštaj o celokupnom izbornom procesu sa preporukama za unapređenje objavićemo u periodu nakon saopštavanja zvaničnih rezultata izbora od strane Gradske izborne komisije.

Sve informacije o radu CRTA posmatračke misije objavljićemo na zvaničnim sajtovima CRTE - www.crta.rs i www.gradjaninastrazi.rs kao i na društvenim mrežama Facebook i Twitter CRTA (@CRTArs i www.facebook.com/CRTArs) i Građani na straži (@nastrazi ili www.facebook.com/gradjaninastrazi).

O CRTI

CRTA je organizacija civilnog društva koja zajedno sa građanima utiče na povećanje otvorenosti i odgovornosti institucija i javnih funkcionera kroz praćenje njihovog rada. U svom zalaganju za primenu koncepta odgovornog ponašanja u društvu CRTA razvija različite mehanizme za praćenje i procenu stepena otvorenosti institucija i odgovornosti nosilaca vlasti, pre svega kroz upotrebu novih tehnologija i inovativnih tehnoloških rešenja. CRTA istražuje i edukuje građane i donosiće odluku o konceptu transparentnosti i odgovornosti, i zastupa njihovu primenu kao osnovnih vrednosti demokratskog društva.

CRTA izbore posmatra u skladu sa međunarodnim standardima²⁷ i pravilima građanskog posmatranja. CRTA je pratila parlamentarne izbore 2016. godine kao i predsedničke i lokalne izbore u Zaječaru i Pećincima 2017 godine. Projekcije i rezultati CRTA posmatračke misije na izborni dan potvrđeni su i zvaničnim rezultatima Republičke izborne komisije dok se naši nalazi i preporuke iz prethodnih izbornih procesa podudaraju sa nalazima i preporukama međunarodne posmatračke misije OEBS/ODHIR. CRTA je članica Globalne i Evropske mreže organizacija koje se bave posmatranjem izbora - ENEMO i GNDEM.

Cilj CRTA posmatračke misije u toku izborne kampanje za beogradske izbore 2018. godine je da efikasno isprati i analizira primenu zakona i međunarodnih standarda tokom pripreme i sprovođenja izbora, informiše građane o kvalitetu i demokratičnosti izbornog procesa i dešavanja tokom kampanje, i obezbedi brzu reakciju u slučaju kršenja izbornih procedura i procesa. Takođe, posmatranje izbornog ciklusa treba da posluži i za kreiranje preporuka za unapređenje kvaliteta izbornog procesa.

Za više informacija kontaktirajte Jovanu Đurbabić na e-mail: jovana.djurbabic@crta.rs.

²⁷ Deklaracija o principima za međunarodno posmatranje izbora[#], Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače izbora, Deklaracija o principima za nepartijsko posmatranje izbora od strane građanskih organizacija[#] i Kodeks ponašanja za nepartijske posmatrače: <https://www.ndi.org/dop>, <https://www.ndi.org/DoGP>